

1937

Русская Императорская Академия Наук

Abhandlungen der Deutschen Historischen Gesellschaft

Christ. Schiller's "A. L. Schiller's Geschichte der Philosophie und

Philosophie

A. L. Schiller's "Metaphysik" 1770 - 1772.

I. Teil, 1770 - 1772 - Metaphysik, Logik.

II. Teil, 1770 - 1772 - Metaphysik, Logik.

III. Teil, 1770 - 1772 - Metaphysik, Logik, Naturlehre.

IV. Teil, 1770 - 1772 - Metaphysik, Logik, Naturlehre.

A. L. Schiller's "Staat - Analyse"

A. L. Š L O C E R A C I Ń A P R E T

D Z I M T B Ū Š A N U.

Stud. hist.

A N N A K I K U L E

matr. 8426

1937.

Avoti:

Русский Биографический словарь.

Allgemeine Deutsche Biographie.

Christ. Schlözer "A. L. Schlözers öffentliches und
Privatleben.

A. L. Schlözers "Briefwechsel" 1776 - 1782.

I. Theil Heft I. 1776 Böhmisches Unruhen.

V. Theil Heft XXVII 1779 Sklavenjagd.

X. Theil Heft LVI 1781 Ausfauth und Hünnerfauth.

X. Theil Heft LXX 1782 Ausfauth und Hünnerfauth.

A. L. Schlözers "Staats - Anzeigen".

Bd. I. Heft IV Despotie der Mönche.

Bd. II. Heft VIII Bauern in Livland.

Bd. III. Heft XII Leibeigenschaft in Westfalen.

Bd. V. Heft XVII Aufgehobene Leibeigenschaft in Baden.

Bd. VI. Heft XXI Harte Leibeigenschaft in Bistum

Speier.

Augusts Ludvigs Šlōcers /August Ludwig Schlōzer/
dzimis 1735. g. 5. jūlijā Frankonijā, Jagstadtes ciemā.
Viņa tēvs līdzīgi saviem priekštečiem vairākās paaudzēs
izpildīja mācītāja amatu Hohenlohes - Kirchbergas grafistē.
A. L. Šlōcera bērnība ir drūmu notikumu pilna: 4 gadu vecumā
viņam nomira tēvs. Māte, kurai no nelieliem ienākumiem jā-
uztur arī vēl 3 meitas, nodeva vienīgo dēlu sava tēva - Rup-
pertshofa ciema mācītāja - Haigolda audzināšanā. Sirmais
vectēvs, lai gan pats dzīvoja trūcīgos un vienkāršos ap-
stākļos, labprāt pieņēma savu meitas dēlu pie sevis un mā-
cīja viņu ne tikai lasīt, rakstīt, rēķināt, bet lika arī
pirmos pamatus latīņu valodas zināšanā. Šlōceram bija vē-
rīga galva un viņš mācījās ar lielu prieku. Savas uzcītības
un paklausības dēļ Šlōcers drīz vien iemantoja vectēva lab-
vēlību. Sākumā vectēva nodoms bija Šlōceru izmācīt par ap-
tiekāru un jau pēc nedaudz gadiem Haigolds nosūtīja viņu
Langenburgas pilsētas skolā, bet, redzēdams mazdēla lielās
gara dāvanas, beidzot nolēma dot viņam plašāku izglītību.
Par to liecina Haigolda 1745. g. 7. janvarī rakstītā vēstu-
le, kurā viņš priecājās par mazdēla atsūtīto jaungada lai-
mes novēlējumu, apbrīnoja Šlōcera zināšanas latīņu valodā
un jautāja: "Saki man patiesību, vai tu pats esi sastādījis
šo rakstu latīņu valodā, vai to ir izdarījis tavš skolotājs."
Ja tas patiesi ir tavš darbs, tad man ir skaidrs, ka tu vairs

ilgi nevari palikt Langenburgā un es tevi sūtīšu uz Oehringenu."

Bet notika tā, ka tajā pašā gadā nomira Šlōcera gādīgais vectēvs un Šlōcers pārgāja uz Wertheimas pilsētas skolu, kur par skolas priekšnieku bija viņa svainis - vecākās māsas vīrs - Šulcs. Šeit Šlōcers mācījās ēbreju, grieķu, latīņu un franču valodas, iepazinās ar klasiķiem, sāka uzcītīgi lasīt bībeli, nodarbojās ar mūziku un brīvajā laikā mācīja arī citus. Tā Šlōcers pieradinājās jau agrā bērnībā domāt par patstāvīgiem ienākumiem.

1750. gada rudenī Šlōcera audžu tēvs un skolotājs Šulcs paziņoja, ka Šlōcera turpmākais ceļš iet uz universitāti.

Gluži tāpat kā viņa senči, arī Šlōcers izvēlējās teologiju un 1751. g. rudenī 16 gadu vecs viņš devās uz tā laika labāko un ievērojamāko teoloģijas universitāti Wittenbergu un saņēma 2 stipendijas: Kirchbergas un Nördlingas. Wittenbergā Šlōcers klausījās filoloģiju un filosofiju pie Hille-
ra un teoloģiju pie Weikmana. Šajā laikā Šlōcera gars un gaume tiecās vairāk uz teoloģiski scholastisko pusi, kas redzams arī no viņa disertācijas 1754. g. "De vita Dei." Kā liekas jau Wittenbergā ir nobriedis Šlōcera plāns par pasaules ceļojumu un tieksme nodoties misionē darbam.

1754. g. Šlōcers atstāja Wittenbergu un devās uz Göttingenu, jo pēc paša izteicieniem, viņš līdz šim nodarbojies pa

lielākai daļai ar filosofiju un humanitārām lietām, bet viņam trūkstot vēl īstas teologiskas izglītības. Göttingenā Šlōcers ieraudzīja pavisam jaunu pasauli. Ja Wittebergā Šlōcers nesastapa nevienu ievērojamu zinātnieku, kas varētu apmierināt un saistīt viņa garu, tad tagad viņš atrada tāds Mosheima un Michaelis personās. Ar lielu interesi un aizraušanos Šlōcers apmeklēja Michaelisa priekšlasījumus. Tie viņā modināja interesi uz politiskām zinātnēm un reizē arī lika pirmos pamatus jaunām un labākām metodēm vēstures studijās. Kādā vietā Šlōcers izteicies savam dēlam: kopš Heyne un Michaelis sākuši politiku ienest senatnes vēsturē, viss ir ieguvis pavisam citu izskatu. Un patiesi savā darbā par Mozus likumiem, Michaelis šķiet esam drīzāk likumdevējs vai valstsvīrs, nevis senatnes pētītājs. Savos priekšlasījumos Michaelis arī bieži uzsvēra, cik daudz neskaidrību vēl ir par svētiem rakstiem un ka visu to varētu novērst ilgāku laiku uzturoties Sīrijā un Arābijā. Tas vēl vairāk nostiprināja Šlōcera agrāko nodomu par pasaules ceļojumu, lai pats savām acīm redzētu austrumu zemes. Tāpēc ar sajūsmu viņš klausījās priekšlasījumus par ceļojumiem uz Sīriju un Arābiju, uzcītīgi mācījās arābu valodu Michaelisa vadībā un ar interesi studēja austrumu zemju ģeogrāfiju un statistiku. Šāds ceļojums prasīja lielus naudas līdzekļus, kādi Šlōceram nebija, un tomēr viņš neatteicās no tā.

Ar nelielu kapitālu, ko Šlōcers mantoja no tēva un niecīgām stipendijām viņš bija pratis tikt cauri, bet taġad pēc studiju beigšanas bija jādomā par vietu. Te nu bija dažādas iespējamības. Viņš varēja atgriezties dzimtenē, nolikt kandidāta eksāmenu un kļūt par mācītāju gluži tāpat kā viņa priekšteči, vai labākā gadījumā palikt par neievērojamu teologijas profesoru, bet Šlōcers sevī jūta, ka viņš ir aicināts lielākiem uzdevumiem nekā kļūt par ciema mācītāju un bez tam viņā nemaz vēl nebija mazinājusies ceļošanas tieksme. Par šīm savām izjūtām un pārliecību Šlōcers vaļsirdīgi atzinās mātei rakstītā vēstulē 1761. g. 25. martā.

Un tā neatteikdamies no nodoma par ceļojumu uz austrumiem un arī neaizmirdams rūpes par ikdienišķo uzturu, Šlōcera praktiskais saprāts atrada labu izeju - viņš uz Michaelisa ieteikumu pieņēma mājskolotāja vietu Stokholmā, vācu draudzes mācītāja Murray ġimenē. 1755. g. pavasarī Šlōcers devās no Libekas uz Stokholmu. Pa ceļam Hamburgā viņš iepazīnās ar grāmatu tirgotāju Heusu - laikraksta "Postreuters" izdevēju un pieņēma viņa priekšlikumu - iesūtīt katram laikraksta numuram jaunākos Stokholmas dienas notikumus, par ko solīja 25 talaru lielu atlīdzību gadā. Šo summu Šlōcers ikgadus lika nosūtīt savai mātei un tas bija viņa pirmais sistemātiskais pabalsts.

Šlōcera iepazīšanās ar Heusu un solījums piesūtīt viņam zi-

ņas par politiskiem notikumiem ir svarīgs tai ziņā, ka tas pamodināja Šlōcera interesi un mīlestību uz politiku. Zviedrijā Šlōcers nodzīvoja $3\frac{1}{2}$ gadus: $1\frac{1}{2}$ g. Murray ģimenē, tad 1756/1757. g. ziemu viņš pavadīja Upsalā, kur mācīja vācu valodu un pats papildinājās gotu, islandes un lapu valodās. 1756. g. Šlōcers pieņēma vācu korespondenta vietu ar bagātīgu atalgojumu pie Stokholmas lieltirgotāja un Libekas pilsētas agenta Seeles. Šo darbu Šlōcers veica ar iekšēju prieku un gandarījumu, jo viņam likās, ka tirgotāja zināšanas un spējas būs drošākais pamats patstāvīgai dzīvei austrumos.

Zviedrijā uzturēdamies, Šlōcers sarakstīja savu pirmo zinātnisko darbu "Neueste Geschichte der Gelehrsamkeit in Schweden" 5 burtnīcās. /Izdots Rostokā un Wismarā 1756 - 60.g./ Tajā pašā laikā citīgi mācījās vēl ar vienu arābu un pie izdevības arī somu un poļu valodas. Seeles pamudināts, Šlōcers rakstīja seno laiku tirdzniecības un jūrniecības vēsturi, kuru izdeva 1758. g. Stokholmā zviedru valodā: "Försök til en allmein Historia om Handel och Syöfart, uti the äldsta tider." Savu brīvo laiku Šlōcers veltīja politiskās dzīves vērojumiem, par ko sniedza laiku pa laikam ziņas Hamburgas laikrakstam "Postreuters".

Drīz vien pēc Šlōcera ierašanās Stokholmā - 1756. gadā te notika nemierīgais reichstags, kam Šlōcers sekoja ar lielu

uzmanību, jo viņā bija modusies interese uz politiskām lietām un raugoties šajās aristokrātu vestajās cīņās pret valdnieku, Šlōcerā arvien vairāk nobrieda īgnums un dziļš naidis pret aristokrātiskām valdībām, kas nekad viņā neizgaisa.¹¹

Šlōcera talants, viņa raksturs un spējas visur mājīgi ierīkoti, sagādāja viņam draugus, svarīgas saites un bagātīgus līdzekļus, tā kā viņš pabalstīja ne tikai savu veco māti, bet varēja arī sakrāt mazu kapitālu. Tā pienāca laiks atstāt Zviedru zemi un jaunos draugus, jo vēl arvien ceļojums uz austrumiem Šlōceram stāvēja pirmajā vietā. Viņam bija pat labi izstrādāts plāns: vispirms Dancigā izmācīties tirdzniecību, savā dzimtenē - lauksaimniecību, Göttingenā - fiziku un matemātiku, Hamburgā - muitas lietas un pēc tam doties uz Smirnu.¹² Te kādā faktorijā pieņemt vietu, iemācīties arābu valodu un kājām ceļot pa tuvāko apkārtni.

Bet patreizējie apstākļi sakarā ar 7 gadu kara notikumiem neatļāva Šlōceram braukt uz Dancigu, tāpēc ar mierīgu sirdi Šlōcers brauca uz Libeku, vēl vairāk tamdēļ, ka Seelem te bija daudz pazīstamu un Šlōcers cerēja atrast bagāto tirgotāju vidū cilvēku, kas sagādātu līdzekļus braucienam uz austrumiem. 1758. g. novembrī Šlōcers ieradās Libekā.¹³ Viņa nodoms bija te uzkavēties tikai dažus mēnešus, bet ceļojums aizkavējās, jo neatrada tirgotāju atbalstu šādam braucienam.¹⁴ Uzturēdamies Libekā, Šlōcers rakstīja "Schwedischen Biogra-

phie" un "Einer Sammlung Schwedischen Anekdoten".

1759. g. Šlōcers devās uz Göttingenu. Visās vēstulēs saviem piederīgiem viņš rakstīja par neatliekamo ceļojumu uz austrumiem un ar lielu interesi tagad nodevās medicīnas studijām: cītīgi klausījās botāniku, fiziologiju, ķīmiju, fiziku, matemātiku, bet arī valstsvēsturi, lēņu tiesības, dabiskās tiesības, maiņu tiesības un ētiku. Bez tam Mozus likumus pie Michaelisa un politiķu un statistiķu pie Achenwalla. Šlōcera uzmanība tomēr pievērsās antropologiskām zinātnēm, sevišķi viņu nodarbināja: vēsture, politika, statistika un dabiskās tiesības. Tik plaša un vispusīga izglītība attīstīja Šlōcerā kritisko prātu. Nodarbodamies ar tik daudz un dažādām lietām, Šlōcers atrada vēl laiku mācīt citiem ēbreju, arābu, un zviedru valodas, korigēt arābu drukātos rakstus un iesūtīt laikrakstam ziņojumus par jaunākiem kara un politiskiem notikumiem.

Šajā laikā zviedru zinātnieks Wargentins uzaicināja Šlōceru braukt atpakaļ uz Stokholmu turpināt savu darbu par zviedru literatūru. Sākumā Šlōcers arī nenoraidīja šo uzaicinājumu, jo viņš labprāt gribēja vēl uz pāris gadiem atgrieztis Zviedrijā, lai nodotos zviedru literatūrai un statistikai un pilnīgi iepazītos ar zviedru valsts tiesībām, jo Šlōcers kaut arī neapzinīgi, tomēr bija jau ieaudzis politiskās zinātnēs. Bet viņš vēl arvienu palika uzticīgs arī savam ceļojuma plā-

nam un liekas tikai tādēļ, atteicās braukt uz Zviedriju.¹¹¹

1761. g. Šlōcers saņēma piedāvājumu braukt uz Pēterburgu par mājskolotāju krievu vēsturnieka Mūllera ģimenē.¹¹² Viņš pieņēma šo piedāvājumu paļaudamies uz Michaelisa apgalvojumu, ka šāds brauciens sagādās Šlōceram līdzekļus un iespēju piepildīt sen izdomāto braucienu uz austrumiem.¹¹³ Nōrdlingas rektoram Thilo rakstītā vēstulē Šlōcers saka, ka vēl pats nezina, cik ilgi paliks Krievijā, bet ja gadījumā viņš nesaredzēs nekādu izdevību no Krievijas cauri Sibīrijai tikt uz sen ilgotām austrumu zemēm, tad jau pēc gada solās atgriezties iemīļotā Gūttingenā.¹¹⁴ Un Kirchbergas galma sprediķotājam Wolfam Šlōcers atzīstas, ka atteicis viņam piedāvāto profesora vietu Būtzo-vas akadēmijā tikai tādēļ, ka nekādi nevar apvienēt profesora amatu ar vēlēšanos ceļot uz Āziju.¹¹⁵

1761. g. novembrī iebraucis Pēterburgā, Šlōcers sastapa ļoti laipnu uzņemšanu Mūllera ģimenē.¹¹⁶ Viņa spējas, ātri iedzīvoties svešos apstākļos, parādījās arī Krievijā.¹¹⁷ Pateicoties daudzu valodu zināšanai un savai labai filologiskai izglītībai, Šlōcers ļoti īsā laikā piesavinājās krievu valodu, tā kā jau pēc 2 mēnešiem viņš bez kļūdām pārtulkoja ķeizarisko pavēli.¹¹⁸ Tas deva Šlōceram reizē arī iespēju strādāt krievu vēstures avotos.¹¹⁹ Ar savu lielo uzcītību Šlōcers īsā laikā ieguva Mūllera labvēlību un Mūllers viņu labprāt pieņēma par palīgu savā zinātniskajā darbā.¹²⁰ Mūllers arī atrunāja Šlōceru no nodoma par ceļojumu uz austrumiem un ieteica labāk palikt

pie akadēmijas par adjunktu. Bet šie abi vīri bija pārāk dažādiem uzskatiem un viņi ilgi nevarēja saprasties, jo Müllers bija izsaucis pie sevis no ārzemēm studentu - mājskolotāju, kas viņam palīdzētu zinātniskā darbā un darītu visu to, ko viņam liek. Šlōcers turpretim sevi neuzskatīja par studentu, bet gan jau par ievērojamu rakstnieku, kas var lepoties ar savu plašo zinātnisko izglītību un kas apzinājās sevi par pietiekoši spējīgu arī patstāvīgā darbā. Šādos apstākļos viņiem vajadzēja drīz izšķirties un patiesi 1762. g. Šlōcers atstāja Müllera namu. Tagad Šlōcera atbalstītājs kļuva Tauberts, kas Zinātņu Akadēmijā ieņēma redzamu vietu un mantoja Akadēmijas prezidenta grāfa Razumovska labvēlību. Tauberts arī panāca, ka Šlōcers 1862. g. pieņēma akadēmijas adjunkta vietu uz noteiktu laiku, lai nodotos krievu zinātniskam darbam. Ar savu jauno vietu Šlōcers bija ļoti apmierināts un uzcītīgi strādāja krievu vēsturē. Bez tam Šlōceru uzaicināja par vācu un latīņu valodas skolotāju institūtā, kurā uz Tauberta ierosinājumu dibināja grāfs Razumovskis dižciltīgo ģimeņu bērniem. Vispirms viņš te mācīja vācu un latīņu valodas, bet tad Šlōcers aizrādīja Taubertam, ka mācības plānā nemaz nav minēta ģeogrāfija un ka skolniekiem ir nepieciešama arī dzimtenes mācība, saprazdams zem tās statistiku. Tauberts atļāva Šlōceram mācīt arī šo jauno zinātni. Skolas vajadzībām Šlōcers sastādīja vēstures un statistikas mācības grāmatas. Bet Šlō-

cers neapmierinājās tikai ar skolotāja darbību un paziņoja Taubertam savus uzskatus par statistikas nepieciešamību valsts mērogā. Drīz pēc tam iznāca pavēle izsniegt ziņas pēc Šlōcera sastādītas formas no baznīcas draudzes sarakstiem par višiem iedzīvotājiem. Tas reizē noderēja par pamatu Krievijas iedzīvotāju statistikai. Uz šo materiālu pamata Šlōcers 1768. g. uzrakstīja darbu par Krievijas iedzīvotāju skaitu, kas ietilpa viņa darbā "Neuverändertes Russland, oder Leben Katharinas 11." /Rīgā un Jelgavā 1767. 1771./

Šlōcers arī strādāja pie pirmās krievu-vācu grammatikas sastādīšanas, bet te valodas strīdus jautājumu dēļ nonāca lielā naidā ar Lomonosovu. Dzīvodams Pēterburgā nepierastā klimatā un reizē intensīvi un nenogurstoši strādādams, Šlōcers bija tik tālu sabojājis savu veselību, ka radās doma par atgriešanos dzimtenē. Viņš iesniedza akadēmijā lūgumu atvaļinājuma piešķiršanai, kurā varētu atpūsties un arī izdot savāktos materiālus krievu vēsturē un statistikā, bet akadēmijā Šlōcers sastapa divus naidīgus pretiniekus: Mülleru un Lomonosovu, kas ne tikai aizkavēja viņa izbraukšanu, bet gribēja apķīlāt visus Šlōcera savāktos materiālus kā Krievijas valsts slepenos dokumentus, kurus Šlōcers kā ārzemnieks varētu izlietot ļaunprātīgos nolūkos. Šinīs intrigās Šlōcera pusē nostājās Koclovs, kurā dēls mācījās pie Šlōcera institūtā. Ar Šlōcera likteni iepazīstināja pašu ķeizarieni Katrīnu 11., kas uzdeva

savam slepenām sekretāram Teplovam izmeklēt šo lietu. Iznākums bija tāds, ka ar 1765. g. kabineta lēmumu Šlōceru pieņēma uz 7 gadiem par akadēmijas pilntiesīgu profesoru krievu vēsturē ar atalgojumu 460 dukātu /850 rbl./ gadā un norunu, ka pēc šī termiņa notecēšanas Šlōcers var savu darbu turpināt uz tiem pašiem noteikumiem. Šlōcers dabūja arī tagad atļauju izbraukt ar visiem manuskriptiem un bez tam valdība uzdeva viņam par 200 rbl. iepirkt akadēmijai grāmatas krievu vēsturē un apskatīt vācu vājprātīgo namu iekārtas, kādas līdz šim Krievijā vēl nebija, bet gribēja ievest. Tādā kārtā Šlōcers guva krievu valdības pilnīgu uzticību un viņa nedaudzie ienaidnieki viņam vairs nevarēja kaitēt. Lomonosovs arī drīz pēc tam nomira un Mūlleru pārcēla uz Maskavu.

Šlōcera cienība pret ķeizarinu Katrīnu kļuva nesatricināmi stipra un ja jau pašā sākumā viņam radās interese uz zinātniskiem pētījumiem krievu vēsturē, tad tagad izjutis sevišķu pateicību pret šo zemi, viņš ar divkāršu uzcītību nodevās savam darbam, bet te nu arī Šlōcers pārlicinājās, ka Krievijā neviens negribēja dzirdēt par viņa ceļojumu uz austrumiem.

1765. g. jūnijā Šlōcers aizbrauca atvaļinājumā uz Vāciju. Vispirms viņš apmetās Göttingenā, tad devās uz savu dzimteni, no kurienes pirms 16 gadiem bija aizgājis, lai apmeklētu savus radus, kas tagad viņu saņēma ar skaļu godināšanu kā jau

varenas ķeizarienes akadēmijas profesoru. Atgriezies Göttingenā, Šlōcers nedzīvoja bezdarbībā: viņš nodrukāja "Probe russischer Annalen", rakstīja recenzijas Ziemeļeiropas vēsturē, kas domātas pasaules vēsturei, lasīja priekšlasījumus zinātņu savienībā - memoria slavicae, rakstīja godalgošanai iesūtāmo darbu "Contra Lechum", par kuru arī saņēma godalgu. Šajā laikā Šlōceru iecēla par locekli jaundibinātā vēstures akadēmijā un zinātņu savienībā. 1766. g. jūlijā Šlōcers atstāja Vāciju.

Dažas dienas atpūties, Šlōcers ar jaunu spar un lielu entuziasmu nodevās vēstures darbam. Viņa uzdevums bija kritiski pārbaudīt krievu vēstures avotus un salīdzināt daudz un dažādos rokrakstos izplatīto Nestora kroniku, kas uzrakstīta pa lielākai daļai vecā baznīcas slāvu valodā. To varēja veikt tikai cilvēks ar dzelzs enerģiju un gaišu, kritisku prātu. Savā darbā par palīgu Šlōcers pieņēma Bašilovu.

Šlōcera nodoms bija - krievu kronikas kritisks izdevums vismaz līdz 11. g. s. kopā ar vācu tulkojumu un izskaidrojumu. Bez tam Šlōcers ierosināja uzdot Stritteram izlasīt "Scriptores Byzantini" un izvilkt visas ziņas, kas noderētu viņa pētījumam krievu vēsturē.

Pārstrādājies un noguris Šlōcers lūdza 1767. g. akadēmijas direktoram grāfam Orlovam piešķirt viņam atvaļinājumu.

Dabūjis labvēlīgu atbildi, Šlōcers vēl steidza nobeigt da-

žus iesāktos darbus: latīņu epigrammu kopojumus, Nikona kroniku un izdevumu par Isto Nestoru. Pēdējais darbs, kam Šlōcers nodevās ar vislielāko uzcītību Krievijā, bija Novgorodas Jaroslava likumu grāmata no 11. g. s., ko Šlōcers kā pateicību veltīja grāfam Orlovam.

1767. g. rudenī braukdams atvaļinājumā, Šlōcers paņēma līdzi visus savāktos materiālus. Viņa rūpes par šiem materiāliem bija tik lielas, ka viņš tos glabājis savā kajītē zem spilvena, lai avārijas gadījumā varētu izglābt vismaz šos dārgumus. Nonācis Göttingenā, Šlōcers nobeidza iesākto "Probe russischer Annalen", tad vispārēju pārskatu krievu vēsturē "Tableau de l'histoire de Russie", "Geschichte von Russland bis zur Erbauung Moskau im J. 1147.", "Annales Russici", un "Neuverändertes Russland". Pēdējais darbs īsā laikā piedzīvoja 3 izdevumus, pie kam ilgu laiku neviens nezināja šīs grāmatas isto autoru, jo Šlōcers to izdeva sava vectēva Haigolda vārdā. Bez tam Šlōcers uzturēja dzīvu sarakstīšanos ar krievu un vācu draugiem un rakstīja recenzijas par Ziemeļeiropas vēsturi. Arvienu vairāk Šlōcerā nobrieda doma palikt Göttingenā uz pastāvīgu dzīvi. Beidzot viņš nosūtīja uz Pēterburgu savu atlūguma rakstu un 1768. g. saņēmis atļauju nebraukt uz Pēterburgu, atteicās no akadēmijas dienesta, bet palika tomēr tās korespondents.

1769. g. rudenī Šlōceru uzaicināja par profesoru Göttingenas universitātē. Sākās jauns posms Šlōcera dzīvē - lie-

lais klejotājs un nemiera gars arvienu vairāk iegāja klusā zinātniskā darbā. Tajā pašā gadā viņš apprecēja medicīnas profesora Roederera meitu un savu agrāko skolnieci Karolinu, nopirka sev nelielu māju un līdz savai nāvei gandrīz vairs neatstāja Göttingenu, izņemot divus lielākus ceļojumus: 1773/74. g. uz Franciju un 1781/82. g. uz Itāliju.

Tālākā nodarbošanās ar krievu vēsturi bija jāatliek, jo darbs universitātē prasīja savu. Pirmos 12 gados savā akadēmiskā darbībā, t. i. līdz 1782. g., Šlōcers lasīja lekcijas vispārējā vēsturē. Viņš lasīja dzīvi, saistoši, oriģināli, gribēja ne tikai mācīt, bet arī ieinteresēt un pārliecināt citus par savu uzskatu pareizību, ierosināja apkarot ļaunprātības, modināja klausītājos vīrišķību un gribu patstāvīgi spriest. Tālāk Šlōcers neapmierinājās tikai ar kailu faktu uzskaitīšanu, kā to līdz šim parasti darīja vēsturnieki, kas bez jebkādas ciešākas sakarības minēja bezgala daudz un dažādus vārdus, gadus un atsevišķus notikumus, galvenā kārtā kara notikumus. Šlōcers no saviem klausītājiem prasīja vēsturiskā materiāla labu izpratni un reizē filosofisku un pragmatisku apstrādājumu. Viņa vispārējās vēstures ciklā ietilpa Eiropas ziemeļu tautu vēsture, Lietuvas vēsture, Meklenburgas, Hamburgas, Göttingenas, Šveices un pat Āzijas un Āfrikas vēstures. Tam klāt pievienojās arī galveno atklājumu vēstures: uguns, maizes cepšanas, papīra, pulvera, pasta,

vēstules un tirdzniecības." Pēc ievērojamā statistiķa Achenwalla nāves 1772. g., Šlōcers labprāt uzņēmās viņa vietā lasīt statistiku un ienesa jaunu izpratni par statistiku. Līdz šim statistika nodarbojās tikai ar kailu skaitļu un faktu savākšanu dažādos sabiedriskos dzīves jautājumos, bet Šlōcers uz šo datu pamata izveda noteiktus slēdzienus un spriedumus. Statistiku viņš uzskatīja par vēsturi miera stāvoklī un vēsturi - par statistiku kustībā. Tomēr Šlōcers nemēģināja sastādīt sistemātisku darbu statistikā, bet izlietoja tikai tās materiālus publicistikā. Drīz vien blakus lekcijām vēsturē un statistikā, Šlōcers sāka lasīt sevišķu kursu "Zeitung collegium" jeb "Statistici novissima", kas pastāvēja ne tikai dažādu svarīgu un tekošu sabiedrisku notikumu vai dokumentu kritiskā apcerējumā, bet galvenā kārtā šo notikumu vai dokumentu vispusīgā vēsturiski-politiskā apgaismojumā un izskaidrojumā. Šis kurss sastāvēja no divām daļām: 1. valsts satversmes un 2. valsts pārvaldes. Šajos priekšlasījumos Šlōcers izteica savus uzskatus par laikmetīgiem notikumiem: par franču kolonijām Ziemeļamerikā /1774./, par Kromvelu/1781./, Nīderlandes revolūciju /1786./, par valsts un sabiedrisko iekārtu pārmaiņām Francijā /1790./, par greznību /1801./, bankām /1788./ u. t. t. Šlōcers stingri atšķīra statistiku no politikas, jo politika sastāv no pasaules vēstures un statistikas. Politika, izlietodama statisti-

kas slēdzienus, pašu statistiku saista pie vēstures, un dod norādījumus pareizai valsts pārvaldei." Pēc Šlōcera domām valdīt nozīmē - muļķīgus cilvēkus piespiest pie labā /regieren heisst dumme Menschen zu ihren Besten zwingen/.

Neaprobežojies ar šīm lekcijām, Šlōcers lasīja *Cyclus des Reisecollegium* - priekšlasījumu par derīgu ceļošanu.^{1773.} g. ziemas semestrī Šlōcers izlūdza sev atvaļinājumu lielākam ceļojumam uz Parīzi.^{1773.} Pa ceļam viņš uzskavējās vairāk nekā mēnesi Strasburgā un iepazinās ar turienes profesoriem Kochu un Oberlinu.^{1773.} Te viņa uzmanību saistīja universitāte un archīvs ar savām bagātīgām ziņām par franču pārvaldi.^{1773.} Parīzē Šlōcers uzturējās no 1773. g. 17. decembra līdz 1774. g. 31. janvārim un iepazinās ar vēsturnieku - Mably, filologu - Villoisenu, orientālistu de Guignes un saņēma ieteikumus pie Girarda un Pfeffela Versalā.^{1773.}

Otrs lielākais ceļojums uz Itāliju 1781/82. gadā ilga 6 mēnešus.^{1781/82.} Kopā ar savu 11 g. veco meitu Doroteju un trīs Gōttingenas studentu pavadībā Šlōcers devās caur Augsburgu, Innsbruku, Veronu, Venēciju, Bolonu uz Romu, kur viņi nonāca janvārī un pavadīja 8 nedēļas.^{1781/82.} Romā Šlōcers apskatīja visu, kas vien bija skatīšanas vērts, bet galvenais bija tas, ka viņš te iepazinās ar daudz ievērojamām personām: Bernas kardinālu, venēciešu sūtni, zinātnieku Abbēs, romiešu tirgotājiem un bankieriem, eksjezuitiem, vācu māksliniekiem un rakstniekiem - Heinsi, Hakertu, Trippeli, Rehbergu.^{1781/82.} Viņš bija arī audi-

encē pie pāvesta Pija VI un atpakaļ braucot Vīnē pie Jāzepall.¹⁷⁷⁴ Šlōcers nebija cerējis no šī ceļojuma tik daudz gūt.¹⁷⁷⁴ Atgriežoties mājās ilgāka apstāšanās notika tikai Florencē, kur Šlōceru audiencē pieņēma lielhercogs Leopolds un Milanā viņš iepazīnās ar grāfu Firmianu - austriešu ministru Lombardijā.¹⁷⁷⁴ Tas bija Šlōcera triumfa brauciens, jo, kur arī viņš neparādījās, visur viņu uzņēma ar lielu godu.¹⁷⁷⁴

Ar Šlōcera atgriešanos no Parīzes sākās viņa dzīves nopietnākais posms.¹⁷⁷⁴ Līdz šim Šlōcera rakstniecības talants uzplauka galvenā kārtā zinātniskā laukā, tagad viņš pievērsās arī publicistikai.¹⁷⁷⁴ Šlōcers uzturēdamies Francijā un ceļā uz turieni nodibināja saistības ar Villoisenu, Pfeffeli u. c.¹⁷⁷⁴ Ievērojamiem vīriem un no viņiem ieguva svarīgas politiskas un statistiskas ziņas par Franciju.¹⁷⁷⁴ Ar Zviedriju un Krieviju viņš sarakstījās jau agrāk: Zviedrijā ar Gjörwallu, Krievijā ar Stritteru, Bakmeisteru u. c.¹⁷⁷⁴

Tādā kārtā Šlōcers nāca uz domām vācu sabiedrībai publicēt svarīgākos ārzemes notikumus.¹⁷⁷⁴ Tajā pašā laikā katoliskā Vācija sāka atdzīvoties, izteica uzskatus par labāku sabiedrības un tautas audzināšanu, ka arī izplatīja pēc iespējas visur liberāli politiskus un reliģiskus jēdzienus.¹⁷⁷⁴ Bet taisni šāds pats mērķis bija arī Šlōceram, pie kam protestantu Vācijā bija nedaudz un dažās vietās pat nevienas šāda veida dienas lapas.¹⁷⁷⁴ 1774.g.¹⁷⁷⁴ iznāca Šlōcera periodisks izdevums "Briefwechsel nebst Statistischen Inhalt" - te publicēti

jaunākie statistikas materiāli un šā izdevuma galvenie avoti bija: valsts kalendārs, budžeta, armijas un kugu listes, ziņas par tautu skaitīšanu, īsas brošūras par saimniecisko stāvokli, par dažādiem uzlabojumiem u. t. t. 1775. g. uz izdevēja Dietricha pieprasījumu pārtrauca tālāku izdošanu, tomēr jau nākošā gada februārī Šlōcers pie cita izdevēja turpināja savu periodisko izdevumu ar nosaukumu "Schlōzer's Briefwechsel meist historischen und politischen Inhalts", kas iznāca līdz 1782. g. maijam 60 burtnīcās, 6 sējumos un atrada visur lielu piekrišanu. No 1782. g. līdz 1793. gadam tas pats izdevums turpinājās ar citu nosaukumu, proti "A. L. Schlōzer's Staatsanzeigen", kas sastāvēja no 72 burtnīcām 18 sējumos. Burtnīcu saturs ir ļoti dažāds: te uzņēma līdz šim nezināmus un nenoteiktus vēstures datus, bet arī aktuālus notikumus un reformas valstī un sabiedrībā. Šais izdevumos blakus svarīgiem un interesantiem vēstures materiāliem diezgan plaši apskatīja visāda veida nebūšanas un nelietības kā: māņticību, brīnumārstēšanu, greznību u. c., bet reizē arī Šlōcera laikraksts kļuva par sabiedrības sūdzības grāmatu pret visām ļaunprātībām un nekārtībām, ko pielaida atsevišķi ierēdņi un pārvaldes Eiropā, bet galvenā kārtā Vācijā. Šlōcers pats rakstīja šiem izdevumiem maz, bet lai iegūtu nepieciešamos materiālus, veda plašu sarakstīšanos. Iegūtos datus ievietoja nemainot tekstu, bet vajadzības ga-

dījumā papildināja tos ar savām piezīmēm un paskaidrojumiem. Šlōcera līdzstrādnieku skaits ir liels un starp tiem arī ļoti daudzas ievērojamas tā laika personas, bet laikrakstā viņu vārdi netika publicēti. Cik zināms, tad tie ir: Saksijas - Meiningenas hercogs Kārlis, grāfs Firmians, Justus Mōsers, Christ. Pfeffels, Langs, Šarnhorsts, Holsteinas grāfs Šmetovs, Kaseles mācītājs Sartorius, Ernsts Brandes, Bentheimas advokāts Buchs, Hēberlins, G. Oeders un daudz citi, no Gōttingenas kolēģiem: Feders, Less, Grellmanns. Pateicoties saviem ceļojumiem uz Parīzi un Romu, Šlōcers ieguva jaunus līdzstrādniekus un reizē ar to arī vērtīgas korespondences. Visā Vācijā šis Šlōcera darbs bija ļoti izplatīts un to lasīja tiklab kronēti valdnieki kā pilsoņi un studenti, to pazina tiklab galmā kā pilsētā un sādžā. Kādu laiku šis laikraksts iznāca 4400 eksemplāros un dažas burtnīcas tika izdotas 3 un pat 4 reizes. Tas sagādāja Šlōceram nevien lielu slavu un popularitāti, bet arī nesalīdzināmi daudz vairāk ienākumu nekā viņa pārējie darbi.

Šlōcers bija ļoti apzinīgs redaktors, ārēji kluss, bet darbīgs un rūpīgs: iesūtītos oriģinālrakstus viņš paturēja sev un drukātavai nosūtīja paša izgatavotus norakstus. 1779.g. Šlōcers izsakās: "mans ievērojamākais darbs, ko es patlaban rakstu un pie kuŗa tomēr vismazāko līdzdalību esmu ņēmis, ir mans laikraksts, kuŗā sakopotī svarīgi gadījumi un no-

teikumi gan labi, gan ļauni, gan tādi, kas notikuši Eiropā, gan ārpus Eiropas, bet galvenā kārtā tomēr Vācijā. Un dažreiz nedēļas laikā es saņemu rakstus no visattālākiem Vācijas novadiem un reizēm tos sūta pat ministri".

Tik smaga bija šī bezgalīgā korespondence, bet tā saistīja Šlōceru pie viņa darba, no kuŗa viņš nevarēja un negribēja šķirties, jo par laikraksta nozīmi un vērtību Šlōcers bija augstās domās. Viņš saka: "Ar godbijību es rakstu vārdu - laikraksts, ar kuŗu mēs eiropieši esam kļuvuši eiropiski un ir vērts, ka vēl līdz šai dienai franči un vāci strīdas par to, kam pieder laikraksta atradēja gods."

Un patiesi Šlōcers ar savu laikrakstu audzināja izglīto to paaudzi, modinot viņā interesi politikai un politiskās dzīves notikumiem. Viņš centās celt gaismā dažādas valsts attiecības un tās kritiski pārbaudīt. Šlōcers bija par Vācijas vienību un tomēr nelokams monarchists, kas neieredzēja ne aristokrātisku, ne demokrātisku valdību un bija pārliecināts, ka tikai monarchija var nodrošināt likumīgo brīvību, tāpēc par ideālāko valsts formu uzskatīja apgaismoto absolutismu, kāds valdīja Prūsijā Fridriha Lielā un Austrijā Jāzēpa II. laikā.

Bet blakus Šlōcera publicistikas neapšaubāmiem panākumiem un lielajai slavai stāv arī daži sarūgtinājumi, jo Šlōcera publicējumi ne vienmēr visiem patika un tas bija par iemes-

lu, ka pret viņu vērsa visāda veida uzbrukumus un rupjības. Nepietika ar to, ka mūki un baznīcas kungi izplatīja par Šlōceru dažādas paskvilas, bet bija pat mēģinājumi sakūdīt pret viņu valsts policiju. Gadījās arī tā, ka neskatoties uz visu lielo uzmanību, daži patmīlīgi un godkārīgi cilvēki, kas gribēja savu žulti izgāzt kādai iestādei, piekrāpa Šlōceru ar nepareizām vai vienpusīgām ziņām. Tā savā pārliecībā un ticībā kalpot patiesībai, Šlōcers kļuva par upuri privāttatībībai: 1779. g. rudenī 31. burtnīcā parādījās raksts, vērsts pret mācītāju Waseru par Zūriches kaŗa fonda nelietderīgu izmantošanu. Izmeklēšanā noskaidrojās, ka minētā raksta autors ir gan izglītots cilvēks, bet arī pats izdarījis daudzas lielas blēdības un svarīgus politiskus viltojumus. Ievadītais process pret Waseru beidzās ar to, ka viņam pieprieda nāves sodu, ko izpildīja 1780. g. 27. maijā. Un daudzi pārmeta Šlōceram Waseŗa likteni. Cik lielu nozīmi piedeva Šlōcera orgānam vispār, to rāda atspēkojumi un attaisnojumi no augsti stāvošām personām. Šlōcera laikrakstam savu piekrišanu dāvāja pat Austrijas ķeizars Jāzeps II, kas, apzinādamies savu varu, sāka nicināt mazos vācu despotus un ar labpatiku noskatījās sabiedriskās domas asos vērojumus. Tas pamudināja Šlōceru arvien drošāk, pilnīgi atklāti kritizēt lielāko un mazāko vācu firstu rīcību un starp citiem iedrošinājās savā laikrakstā aizskart

Speieras firstu-bīskapu un pārņemst viņam dzimtbūšanas barbarisma ieviešanu savās zemēs." Jau tūlī pēc Šlōcera pirmiem uzbrukumiem 1781. gadā firsts sūdzējās nevis Hannoveras iestādēm, bet pašam ķēniņam Georgam III. Neapmierināts ar ķēniņa atbildi, viņš pēc Šlōcera nākošiem uzbrukumiem otreiz raksta ķēniņam:

"Ķēnišķīgā majestāte, atbildot uz manu p. g. 31. marta sūdzības rakstu pret Göttingenas profesoru Šlōceru, mierina mani ar savu 8. jūnijā izteikto uzskatu, ka minētais profesors savā sacerējumā, par kuŗu bija runa, nav rakstījis piedauzības tieši pret mani personīgi, bet gan pret katoļu ticību un arī tad tikai kā zinātnieks piegājis šiem notikumiem un izteicis savu pārmētumu. Bet arī tas līdz šim nebija atļauts, ka privātrakstnieks varētu pāriet zināmas robežas savā darbā un vēl mazāk drīkstētu sagaidīt kautko nepieklājīgu rakstam pret romiešu-katoļu reliģiju. Es nezinu, vai profesoram Šlōceram ir zināmi ķēnišķīgās majestātes uzskati, bet vismaz liekas, ka viņš tikai tādēļ savā darbā ir turpinājis mani personīgi nozākāt un sabiedrības priekšā visneglītākā veidā apkaunot, ka manām sūdzībām nav bijuši nekādi panākumi. Savā laikrakstā Šlōcers ir ne tikai publiski izsmējis manas 1772. gadā izdotās instrukcijas par dzimtbūšanu, bet piezīmēs arī uzstādījis jautājumu, vai tas cilvēcīgi un kristīgi? Tam seko piemetinājums par kristīga bīskapa ierosinājumu iz-

dot šādas instrukcijas cilvēcībai un kristietībai par godu.^{tu} Šīs divas piezīmes apstiprina profesora Šlōcera nekaunību un nav nemaz atvainojamas, jo ja viņam būtu zināmas mana apgabala dzimtbūšanas tiesības, tad viņš izdotās instrukcijas nevarētu nosaukt par necilvēcīgām un nekristīgām, bet ja viņam tās nav zināmas, tad šī ļaunprātība nav piedodama, jo viņam kā zinātniekam neklājas par nezināmām lietām atklāti tik negēlīgi izteikties un līdz ar to mani tik briesmīgi nozākāt un tālāk manus dzimtcilvēkus uzskatīt par vergiem, kā tas patiesībā nemaz nav.^{tu} Bez tam profesoram Šlōceram nevar būt nezināmas mūsdienu vācu privāttiesības, pateicoties kuŗām katrai valsts kārtai ir dažādākas dzimtbūšanas tiesības, bet kam tomēr nav ne mazākās līdzības ar agrāko laiku pastāvošo dzimtbūšanu, vai arī ar tādu, kāda pastāv Bohēmijas karaļvalstī un beidzot, ka ir arī tādas dzimtbūšanas tiesības, kuŗas neapstrīd ne karālis, ne valsts.^{tu} Es paļaujos uz ķēnišķīgās majestātes taisnības mīlestību un ceru, ka minēto notikumu dēļ man dos vajadzīgo gandarījumu, jo vairāk vēl tādēļ, ka profesors Šlōcers nekautrējas publiski aizskart manu personību, ko arī Jūs savā 8. jūnija rakstā minat kā neatļaujamu.^{tu}

Bet arī otreizējā ķēniņa atbilde bija bīskapam nelabvēlīga, jo Georgs III.^{tu} neatzina, ka Šlōcera laikrakstā iespiestos ziņojumus bīskaps varētu uzskatīt par personīgi aizskarošiem.^{tu}

un tālāk ķēniņš apgalvoja, ka Šlōcers tomēr nepšaubāmi ir uzskatāms par spējīgu politisku privātrakstnieku, no kuŗa nemaz nedrīkstētu gandarījumu prasīt.

Tik nepatīkamu iznākumu bīskaps nebija sagaidījis un dziļi sarūgtināts par to, viņš nolēma uzskatīt Šlōceru par valsts nodevēju. Šim nolūkam, gluži tāpat kā pret agrākiem valsts ienaidniekiem - turkiem, vai jaunākā laikā pret franču revolucionāriem, bīskaps izplatīja apkārtrakstu, kā reichstaga deputātiem vajadzētu izturēties pret Göttingenas profesoru Šlōceru. Šī apkārtraksta saturs ir šāds:

"Nākošām paaudzēm būs grūti saprast, ka mūsu Vācijā 18. g. s. otrajā pusē ir bijuši jauni filosofi, kas kā iebrukuši apgaismotāji sludina saviem tautas brālīem lēnprātību, labdarību, cilvēkmīlestību un iecietību, bet tanī pašā laikā savos rakstos līdz šim nekad nedzirdētā bardzībā rupji nozākā ne tikai godājamās privātpersonas, bet arī augstus valdniekus. Tāpēc būtu vēlams šīs ļaunprātīgās brošūras, kur vien tās parādās, tūlī iznīcināt, vai vismaz noglabāt kā makulatūru, jo citādi nākošās paaudzes nevarēs gūt pareizu ieskatu par mūsu laikiem un bez tam pēc pastāvošiem valsts likumiem ir aizliegts šādiem ķengāšanās rakstiem izplatīties sabiedrībā. Pietiek tikai uzmeklēt valsts saeimas 1524. g. likumu, 1767.g.

Erfurtes aprinča kara likumu, 1548.^{tu} g.^{tu} Augsburgas un 1577.^{tu} g.^{tu} Frankfurtes policijas noteikumus, 1715. g. ķeizara ediktu un 1746.^{tu} g.^{tu} ķeizara ģenerālpatenti par grāmatām sv.^{tu} Romas valstī un tad atradīs, ka bez cenzūras nav atļauta neviena paskvila par Dievu, valsti un labiem tikumiem, pretējā gadījumā darba sacerētāju un iespiedēju sauc pie atbildības.^{tu} Un nekad nav arī noticis, ka šie valsts likumi būtu padoti noilgumam un ka tādēļ jau atsevišķi rakstnieki drīkstētu atļauties šādus ķengājumus nodot preseī dažu apkaunojošu blakus apstākļu dēļ, vienalga, vai nu tas būtu izsalkuma, mantķārības vai arī žults slimības ķārdinājumu dēļ.^{tu} Starp citiem arī Göttingenas profesors Šlōcers pieder pie augšminētā veida rakstniekiem ar savu izdoto "Briefwechsel" un "Staatsanzeigen", kādu nosaukumu šie izdevumi nekādā ziņā nepelna.^{tu} Šis vīrs ir pazīstams Göttingenā kā pasaules gudrības profesors, bet viņam ir bezgala daudz nekautības ievietot savā laikrakstā nepatiesas un neglītas ziņas, neminot pie tam šo ziņu iesūtītāju vārdus.^{tu} Tādā ķartā Šlōcers nekautrējas aizskart pat kronētus valdniekus: Francijas ķēniņu, Spānijas ķēniņu un Zviedrijas ķaralieni.^{tu} Viņa pārdro-

Šībai nemaz nav robežu, jo tikpat nežēlīgi viņš apietas arī ar vācu kurfirstiem un firstiem, gan celdams pret tiem neslavu, gan dzēlīgi viņus izzobodams un izsmiedams. Un vissliktākais ir tas, ka Šlōcers nekādā ziņā negrib izpaust šo nejēdzīgo ziņu iesūtītājus, bet tas savukārt ir atklāts uzaicinājums visiem ļaunprātīgiem cilvēkiem Vācijā un ārpus tās pieteikties par līdzstrādniekiem viņa laikrakstā. Tāpēc arī vēl arvien Šlōcera periodiskos rakstos bez mitēšanās parādās nekrietnas un nepamatotas sūdzības par vācu valdniekiem. Šīs negodīgās rīcības dēļ pret dažiem kurfirstiem un firstiem, Šlōceru vajadzētu sodīt kā nekaunīgu rakstnieku, kas uz vienpusīgu un pa lielāki daļai uz nepareizu ziņu pamata kūda saīgušos, nemierīgos un neuzticīgos pavalstniekus un nolaidīgos kalpotājus pret saviem kungiem. Un bez tam vajadzētu noteikti prasīt, lai Šlōcers atklāj un paziņo negodīgo ziņu iesūtītājus."

Apkārtraksts nobeidzās ar piezīmi zināšanai, ka viens otrs firsts jau lūdzis Šlōcera valdībai gandarījumu un prasījis arī ziņu iesūtītāju atklāšanu.

Bet viss tas palika bez iespaida, jo Šlōcera periodiskie izdevumi netika slēgti. Liekas, ka taisni ķēniņa Georgall.

aizsardzībā vēl drošāks kļuvis, Šlōcers turpināja cīnīties ar firstu, kas nebeidza vēl dažas reizes sūdzēties par viņu Hannoverā.

Šlōcera laikrakstu lielie panākumi nav saprotami, ja neapskata vietu un laiku kur un kad tie tika izdoti. Göttingenas universitāte bija viena no tām nedaudzām universitātēm, kuŗa rūpējās ne tikai par to, lai studenti piesavinātos vajadzīgās zināšanas un gudrības, bet ierosināja arī iegūtās zināšanas izlietot praktiskajā dzīvē. Šinī sakarībā raksturīgs Šlōcera izteiciens: "Mēs virzāmies kā mūsu vācu literatūrā, tā arī mūsu universitātēs arvien laimīgākiem laikiem pretī, kur augsti izglītots un vispārībai derīgs ir sinonims".

Un preses brīvība, kas bija atļauta Göttingenas skolotājiem un mācības spēkiem, kalpoja šim mērķim. Šlōcers nekad nebeidza par to Göttingenu slavēt. Viņš teica: "Göttingenā nemirstīgie valsts ierēdņi ir ierīkojuši altāri brīvībai un patiesībai un līdz šim ar laika biedru izteikto pateicību, atzinību un svētību tas ir saglabāts arī nākamām paaudzēm".

Un patiesi, cilvēka tiesības un brīvība savienota ar godbijību pret valdniekiem Göttingenā tika arvien droši skaļi un nepārprotami sludināta kā no katedra, tā rakstos.

Šlōcera laikraksta ziedu laiki ir divi gadu desmiti pirms

franču revolūcijas. Un šajā laikā blakus vācu interesēm stāv arī Francijas stāvoklis. Jaunākie statistikas pētījumi par Franciju atrodami daudzos artiķeļos Šlōcera laikrakstā. Pēc Šlōcera ceļojuma uz Parīzi, viņam iepatikās šī pilsēta un ne mazāk paši franči, arī par viņu valsts satversmi viņš bija labvēlīgās domās.

Pateicoties tuvām attiecībām ar Angliju, jau pašā sākumā Gōttingena pievērsa lielu uzmanību tirdzniecībai ar Ziemeļameriku. 1766. g. pie Mūnchhausena Šlōcers sastapās ar Franklinu un personīgi iepazinās ar viņu. Anḡļu un Hannoveras virsnieki, kas vēlāk cīnījās Amerikā, bija savā laikā Gōttingenā dzīvojuši vai studējuši. No viņiem Šlōcers saņēma savam laikrakstam korespondences par Amerikas apstākļiem neatkarības cīņas laikā. Blakus referējošiem artiķeļiem bija sastopami arī kritiski apcerējumi par šo karu. Un Šlōcers rūpīgi tos sakārtoja, lai iepazīstinātu vācu sabiedrību ar Amerikas lietām un sniegtu tai skaidru jēdzīenu par abu pušu likumīgām prasībām. Līdz pat 1787. g. Šlōcera laime un slava arvienu tikai pieņēmas. Viņa klausītāju skaits statistikā sasniedza 110 un pārējos viņa priekšlasījumos svārstījās starp 80 - 100. Ja ņemam vērā, ka laikā no 1770. g. līdz 1790. g. Gōttingenas universitātes studentu vidējais kopējais skaits bija 800 - 900, tad vēl jo spilgtāki saskatām to uzmanību un in-

teresi, kāda bija vērsta pret Šlōcera lekcijām. Šlōcera laimes zvaigzne stāvēja zenitā taisni 1787. g. - Göttingenas akadēmijas jubilejas gadā, kad ķēnišķīgie prinči Ernsts, Augusts un Adolfs uzturēdamies Göttingenā noklausījās dažus priekšlasījumus un apmeklēja pat nedaudzus profesorus mājās, starp tiem arī Šlōceru. Ne mazāk Šlōceru iepriecināja viņa mīļākai meitai Dorotejai piešķirtais doktora grāds. Un beidzot 1778. gadā Šlōcera sabiedriskā slava saņiedza savu augstāko virsotni ar iznākušo aizstāvēšanās rakstu Braunšveigas hercogam Ludvigam Ernstam, kas sākot ar 1766. g. ieņēma ļoti augstu amatu Nīderlandes savienības republikā, bet kad tur 80. gados aristokrātiskā partija uzvarēja oraniešu partiju, tad izstuma hercogu no vietas un apvainoja viņu republikas pārkāpumā. Holandiešu nemieri nodarbināja Šlōcera prātu un tā kā viņš ļoti nīda aristokrātiskas republikas, tad arī savos laikrakstos asi izteicās par Amsterdamas aristokrātu rupjo patvaļu. Uz Šlōcera pamudinājumu un ar viņa paša ievadu 1784.-86. g. Göttingenā parādījās kopojums "Holländische Staatsanzeigen" 6 sējumos. Tas pamudināja Braunšveigas hercogu ievadīt sarunas ar Šlōceru par savu aizstāvēšanu. 1785. g. rudenī Braunšveigas ministrs Feronce un grafs /vēlāk firsts/ Hardenbergs apspriedās ar Šlōceru Hardenbergas pilī un nodeva viņam visus nepieciešamos materiālus. Darbs prasīja lielas

pūles, jo dati bija jāvāc no franču un holandiešu valodā sarakstītiem aktiem. Bet šis darbs, kas bija hercoga aizstāvēšana un reizē cīņa pret ienīsto aristokrātisko valdību, sagādāja Šlōceram lielu slavu un labu atalgojumu. Īsa laikā tas piedzīvoja 3 izdevumus vācu valodā un tika tulkots franču un holandiešu valodas.

Bet tad uz laiku Šlōcera laimes zvaigzne apstājās, lai pēc 10 gadiem tā no jauna atmirdzētu viņa mūža pēdējā posmā. Tie bija miera laiki Eiropā, kad Šlōcers sāka izdot savu laikrakstu un kad tas beidza savu darbību, revolūcijas vilnis brāzās pāri visām zemēm. Šlōcers nenoliedza, ka ir apstākļi, kas attaisno dumpi, piemēram angļi mācījās to saprast Jēkaba I. laikā, bet nosodama viņam likās revolūcija, lai izspiestu reformas. Viņš ir un palika nesatricināms monarchijas piekritējs un pēc viņa pārliecības likumīgo brīvību un nepieciešamās reformas var nodrošināt tikai monarchija. Lielu nozīmi Šlōcers piešķīra arī atsevišķo rakstnieku darbībai, sabiedrības un preses brīvībai.

Franču revolūcijas sākumā visi Eiropas izglītotie sadalījās 2 partijās: aristokrātos un demokrātos. Arī Šlōcers nevarēja palikt pret to indiferents, viņš bija pateicīgs frančiem universālvēstures un politikas laukā. Volters, Goguet un Mably iespaidoja viņa zinātnisko metodi. Vēl augstāk par tiem Šlōcers stādīja Monteskjē - viņā Šlōcers saredzēja

valsts dzīves un politikas atjaunotāju. Par Monteskjē Šlōcers izteicās: viņš izkaisījis britu sēklas franču zemē. Francijas "atmošanās" laikā Šlōcera pirmie vārdi bija: to ir izdarījis lielais apgaismotājs Monteskjē. Gluži tāpat kā gandrīz visi tā laika politiskie rakstnieki, arī Šlōcers izteica pārsteidzīgi skaļu piekrišanu franču nacionālās sapulces pirmajiem soļiem 1788. g. un Bastīlijas ieņemšanu viņš vērtēja kā lielāko notikumu un neaizmirstamu dienu ne tikai frančiem, bet visai Eiropas cilvēcei. Bet jau 1789. g. beigās viņa sajūsma stipri mazinājās: oktobra uzstāšanos Šlōcers stingri nosodīja un kad 1790. g. parādījās tautas šķietamie varoņdarbi un ķēniņa nonāvēšana, tad Šlōcers jutās dziļi maldījies. 1791. g. Šlōcers saka; mūs vāciešus Dievs ir pasargājis no revolūcijas un arī pasargās no tās un šo ticību mūsos nostiprina mūsu laimīgā, no daudziem nepazītā un reizēm arī bieži zaimotā, satversme. Savā laikrakstā Šlōcers arvien uzstājās pret revolūcijas izplatīšanos un asi uzbruka revolūcijas un franču draudzīgai presei. Tagad viņš pielika visas pūles, lai Vāciju saudzētu no franču iejaukšanās un lai gan varbūt neviens nepavadīja vācu karaspēku, kad tas iebruka Francijā, ar tik sirsnīgu svētību un labiem novēlējumiem kā Šlōcers, taču bija jau par vēlu. Ar aristokrātu partiju viņš bija jau sanīdies pašā sākumā atklāti izteikdams savas simpātijas franču nacionālās

sapulces sasaukšanai un tādēļ aristokrāti viņam vairs neuzticējās, bet tagad asi nostādamijs pret revolūcijas tālāku izplatīšanos, viņš sanīdās arī ar demokrātu partiju. Šie politiskie apstākļi un stāvoklis, kādu Šlōcers pret to ieņēma, nevarēja palikt bez iespaida uz viņa laikraksta izplatīšanos. Arvien skaļāk izteicās naidis pret Šlōceru un viņa laikrakstu, taču to pārtraukšanu izsauca pavisam citi apstākļi.

Hannoveras valdība pret visām sūdzībaām un prasībām iejaukties Šlōcera laikraksta lietā paturēja noteiktu stāvokli un atļāva Göttinganas profesoram preses brīvību ar brīdinājumu pašam izdevējam būt arvien uzmanīgam. Un cik zināms, tad arī Šlōcers ir rīkojies ļoti apdomīgi lai nekad nesadusmotu Berlīnes, Vīnes un Braunšveigas galmus un dažreiz viņš pat ir apjautājies vienai otrai iestādei sava sacerējuma nosaukuma dēļ.

Bet tad Šlōcers sanāca konfliktā ar Northeimas pastmeistaru Dietzeli stacijas naudas dēļ. Šo gadījumu viņš publicēja arī savā laikrakstā un apzīmēja pieprasītās nodevas par nelietību. Dietzels par to savukārt sūdzējās valdībai un panāca, ka ar 1794. g. 26. februāra reskriptu Šlōceram aizliedza turpmāko laikraksta izdošanu uz nenoteiktu laiku un ar sevišķu likumu tika atzīta stacijas naudas ņemšana. Tā personīga konflikta dēļ ar pastmeistaru, Šlōcers zaudēja

cenzūras brīvību.

Šlōcera 20 gadu ilgā žurnalista darbības laikā, viņa zinātniskie darbi bija apklusuši. Tagad spiests atteikties no saviem iemīļotiem periodiskiem izdevumiem, bet nepieradis dzīvot bezdarbībā, Šlōcers pievērsās atkal vēstures pētījumiem un šie darbi kļuva visievērojamākie. Šim periodam pieder "Kritisch-historischen Nebenstunden mit einer eingehenden Untersuchung der Origines Osmanicae" /Göttingenā 1797.g./ un "Kritischen Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen" /Göttingenā 1795.g./. Ar pateicību Šlōcera darbu vēl tagad piemin septiņkalnieši un 1887. gadā Göttingenas universitātes jubilejas gadījumā septiņkalnieši atcerējās Göttingenas profesora Šlōcera nopelnus viņu vēsturē. Arī Herders izdevumā "Erfurter Nachrichten" slavēja un atzina nevien šīs grāmatas vēsturisko, bet arī politisko nozīmi.

1804. g. pavasarī Šlōcers laiž klajā "Theorie der Statistik, Heft 1 : Einleitung."

Ievērojamākais Šlōcera darbs ir kritisks pētījums senā krievu vēsturē. Abas pirmās "Nestora" daļas parādījās 1802. gadā, trešā un ceturta - 1805. gadā un piektā - 1809. gadā. Blakus slāvu tekstam bija vācu tulkojums ar piezīmēm un paskaidrojumiem. Šis darbs guva lielu ievērību kā iekšzemēs, tā ārzemēs. Vācijā to slavēja tādēļ, ka te pirmo reizi bija pie-

lietota filologiskā kritika arī vidus laika rakstniekam, kamēr līdz šim tā bija parasta tikai pie seno laiku klasiku darbiem. Joh. v. Müller, kas par šo grāmatu rakstīja izdevumā "Jenaische Allgemeine Litteraturzeitung", ieteica visiem vēsturniekiem šī nenogurstošā asprātīgā pētītāja un vēstures kritikas veterāna darbu ne tikai vērtīgā satura, bet arī savas īpatnējās logikas dēļ. Krievijā Šlōcera slava sasniedza augstāko pakāpi. Ķeizars Aleksandrs, kam šī grāmata bija veltīta, apbalvoja sacerētāju ar Vladimira ordeņa 4. pakāpi un pacēla viņu krievu muižnieku kārtā. Vapenī bija ķeizara kronis un ērgļa spārns, kreisajā pusē Vladimira krusts un apakšā uz ceļiem noņemts mūks un viņa priekšā atvērta grāmata ar uzrakstu - Nestors un izteicienu: memor fui dierum antiquorum.

Strādādams krievu vēstures studijās, Šlōcers atcerējās arī Krievijā pavadītos laikus un attēloja tos 1802. g. izdotā grāmatā: "A. L. Schlozer's öffentliches und Privatleben, von ihm selbst beschrieben. Erstes Fragment". Diemžēl tā atvēra tikai gadus no 1761 - 65. g. Arī šai grāmatai bija liela piekrišana. F. A. Wolf's darbā "Winckelmann und sein Jahrhundert" /1805. g./ ieteica to katram nākošam izglītotam cilvēkam kā rokas grāmatu, kur tēlota tā vīra audzināšana un izglītība, kas, cīņā ar sava laika kavēkļiem un citām grūtībām, uzcītīgā darbā sasniedzis visaugstāko.

1806. g. 31. janvārī Šlōcers saņēma gandarījumu, kad Augstā Kēniņa valdība ar sevišķu rakstu paaugstināja viņu par slepenpadomdevēju. Ar to arī Šlōcera otreizējā laime beidzās, jo 1806. g. viņš zaudēja redzes gaismu un nomira 1809. g. 9. septembrī 74 g. vecs.

Šlōcers ir neapšaubāmi apgaismības laikmeta raksturīgākā personība un Göttingenas ziedu laiku izcilākais vīrs. Šlōceram ir lieli nopelni nevien zinātnes, bet arī sabiedriskās audzināšanas laukā. Zinātniskā darbība vien nekad nepierināja viņa praktisko dabu. Viņš vienmēr iemācīto grib mācīt citiem un savas zināšanas izplatīt tālāk. Kā īsts audzinātājs viņš nekad nenogurst mācīties un daudz domā par labāku metodi kā pašam mācīties un citus mācīt. Savu audzināšanas darbu Šlōcers sācis kā mājskolotājs grūtos apstākļos - ārzemēs, nevis savā dzimtenē. Visas tās grūtības, kas viņam bija jāpārvār, lai nodrošinātu savu eksistenci un piepildītu savas ilgas, ir iespaidojušas viņa dzīvi.

Neparasts ceļš viņu noveda pie universitātes profesora vietas, bet vēl vairāk neparasti bija apvienot profesora darbību ar žurnalistiku. Ja savās lekcijās viņš runā tikai uz studentiem, tad savos laikrakstos Šlōcers parādās jau kā visas tautas audzinātājs. Saviem klausītājiem un lasītājiem viņš māca arvien augstu turēt gara gaismas lāpu un neļaut tai nekad apdzist. Viņš mudina nebaidīties atmas-

kot ļaunprātības un atklāt apkaunojošu rīcību, lai izskautu pasaules nelietības.

Iesācis ar teologiju, ieguvis plašu filologisku izglītību un beidzot apstājies pie statistikas, vēstures un politikas, Šlōcers pamana sava laika lielāko nebūšanu: cilvēka dabiskās tiesības un brīvības ierobežošanu iestādījumā, ko sauc par dzimtbūšanu. Dziļi izjutis šīs lietas lielo ne taisnību, Šlōcers uzsāka savos laikrakstos neatlaidīgu cīņu pret dzimtbūšanu un tās aizstāvjiem, publicēdams iesūtītās ziņas par dzimtbūšanas stāvokli un noteikumiem dažādās zemēs.

Viņa "Briefwechsel" 1. daļas 1. burtnīcā 1776.g. parādījās raksts, kas apgaismoja zemnieku stāvokli Bohemijā sakarā ar viņu nemieriem:

"Galvenais nemieru cēlonis pastāv kontribūcijas iekārtā, ko ieveda šai kara, bada un sērgu izpostītā zemē. Pavalstniekam ikgadus jāmaksā 2 procentes un vairāk no sava kapitāla, kas sastāda pāri par 40 procentēm no viņa ienākumiem, pie kam šai summā neietilpst parāda nodokļi un kara spēka novietošana /kazarmes būvēm vien piepalīdzēts ar 600.000 guldeniem/. Zemes īpašnieks maksā 1 procentu no kapitāla vai 20 procentes no saviem ienākumiem un vēl vairāk. Tik augsts ir uzlikts pavalst-

"niekiem nodoklis un tik apspiesti viņi jūtas, bet paredzētais nodoklis ikmēnesi un priekšlaicīgi ir jānomaksā un bieži vien šī iemesla dēļ labība jāpārdod zem savas vērtības, jo nevar nogaidīt labas cenas laiku." Kamēr labības tirgus bija brīvs, tikmēr vēl varēja iztikt, jo pastāvēja zināms samērs starp nodokli un pavalstnieka peļņu, bet pēc labības eksporta aizlieguma, ienākuma avoti izsīka, bet nodoklis palika. Sekas no tā: nabadzība un īgnums. Un ar ko gan var riskēt tas, kam nav nekā ko zaudēt? Visam tam pievienojas vēl daži nejauši blakus apstākļi, piemēram, daudzi virsnieki deva pavalstniekiem cerību, ka ķeizars apsolījies uzlabot viņu stāvokli. Dažus uz šiem nemieriem pamudināja zemes īpašnieku nežēlīgā apiešanās un daži varbūt tika slepeni sakūditī. Tā beidzot uzliesmoja šī uguns, ko mūsu monarchija sauc par savas valdīšanas kauna traipu.

Pie šī paša gadījuma es gribētu arī dažus vārdus teikt par Bohēmijas dzimtbūšanu, par kuru vispār ir dīvaini jēdzieni, bet patiesi gan tikai pats nosaukums ir šausmīgs. Iemeslu šai lietai gan nedod tikai zemnieks vien, tomēr zemnieka kārtā paliek neskarta, bet arī zemes īpašnieka intereses prasa, lai

"tas savā īpašumā varētu brīvi rīkoties." Tai vietā, kamēr citās zemēs renti maksā naudā, šeit ir parastās kļaušas, kuŗas zemnieks uz kunga /Herr/ vai valdnieka /Dominicali/ pieprasījuma izpilda vai nu pats, vai viņa kalps, vai arī dēls ar darba zirgu 4 reizes nedēļā /dažreiz arī 3 reizes/ un kuŗas viņš var par niecīgu maksu izpirkt /reluiren/. Pavalstnieks ir saistīts pie kunga gluži tāpat kā kunga pie pavalstnieka. Tādā kārtā šīs saistības var uzskatīt par savstarpēju vienošanos. Ja pavalstnieks nonāk grūtībās, vai viņam nodeg māja u. t. t., tad kungs cieš zaudējumus. Liekas arī, ka Bohēmijas zemes īpašniekiem nekas nebūtu pretī pret dzimtbūšanas atcelšanu, jo tad viņi atbrīvotos no šī smagā sloga, bet kļaušām ir joprojam jāpaliek naudas trūkuma dēļ. Vīri, kas labi pazīst mūsu monarchijas finanču lietu, novērtē visu mūsu vācu zemēs apgrozībā esošo naudu /neieskaitot Nīderlandi un Itāliju/ augstākais uz 100.000 miljonu guldeniem."

Un šo rakstu Šlōcers papildina ar piezīmi: tā bads mūsu dienās dara lielas lietas Bohēmijā, Francijā un arī Zviedrijā, kur tas 1772.g. izsauca revolūciju. Senos laikos tauta uzliesmoja pret firstiem neražas gadījumā. Vēlāk vidus laikos tā turējās tikai pie likteņa un svētajiem

/un lai gan tirdzniecība bijaniecīga un sakarā ar to bieži uznāca briesmīga dārdzība, tomēr es nevaru atcerēties, ka šo iemeslu dēļ būtu izcēlies kāds dumpis/. Un tagad, liekas, ka mūsu dienās tauta atgrizusies pie senām prasībām un pieprasa no valsts, līdzīgi kādam ievērojamam ķēniņam, kas raksta savam ierēdnim, ka tam jānes atbildība ķēniņa priekšā, ja pavalstniekiem nav maizes.

"Briefwechsel" V. daļas XVII. burtnīcā 1779.g. attēlotas vergu medības Il-de-Fransā, Sūrinamē un Vācijā.

1. Kāds franču ķēniņa virsnieks stāsta par savu ceļojumu Il-de-Fransā /Isle-de-France/.

"Beidzot, kad melnie vairs nevar savu likteni panest, tad viņi ļaujas izmisumam. Daži pakāpas vai noindējas, citi sēstas laivā un uzdrošinājas bez būrām, kompasa un provianta airēt 200 jūras jūdžu tālu uz savu dzimteni - Madagaskaru. Ir arī gadījumi, kad daži tiešām turpu nonāk, bet pa lielākai daļai viņus noķer un izdod atpakaļ kungam. Parasti viņi glābjas mežos, kur tad uz viņiem rīko medības un dzenas pakāļ kā meža zvēriem. Daudziem kolonistiem tā ir patīkama nodarbošanās. Ja aizbēgušo nevar noķert, tad viņu nošauj, nocērt galvu un pilsētā redzamā vietā to uzkaļ pie triumfa kārts. Šādus skatus es esmu

"redzējis pats savām acīm gandrīz katru nedēļu." Ja melno noķer dzīvu, tad viņam nocērt vienu ausi un nopeņ. Pēc otro reizi bēgšanas to nopeņ, piesien pie ķēdes un sadauza paceli. Trešo reizi noķerot viņu pakar, bet parasti gan kungi to nedara, jo negrib zaudēt savu naudu.

Pēc tam, kad mēs divi tā pastaigājāmies šajā apkārtnē un ieraudzījām skaistu akmens māju augstienē, es nolēmu te apstāties un atpūsties. Māja piederēja bagātam kolonistam, vārdā la V-. Viņš pats nebija mājās un mani saņēma viņa sieva: liela, kalsneja kreoliete, kas pa paradumam staigāja basām kājām. Ienācis istabā, ieraudzīju uz grīdas 5-6 meitenes un tikpat daudz lielu suņu, kas visi metās manam sunim virsū. Tos visus izdzina ārā un la V- kundze nolika pie durvīm par sardzi gandrīz kailu nēģerieti, kuņai, izņemot noplīsušus svārkus, nekā vairāk nebija. Es lūdzu atļauju uzkavēties šeit līdz kamēr pāries lielā pusdienas tveice. Tikko pirmais troksnis bija rimies, kad viens no suņiem atrada izdevību ieskriet istabā un troksnis sākās no jauna. Tad la V- kundze, kuņai bija rokā ērkšķu boze, deva vienu sitienu verdzenei pa kailajiem pleciem tā, ka no tā radās liela brūce un ar to pašu bozi dabūja arī trokšņotājs, kas kauk-

"dams aizskrēja projām."

Šī pati dāma man stāstīja par saviem piedzīvojumiem bruņū rupuču medībās un ar lepnumu arī pieminēja medības, kas rīkotas uz bēgošiem nēģeriem. Bet attiecībā uz briežu medībām, viņa piebilda, gubernātors devis aizrādījumu, ka briežus aizliegts medīt un tas viņu tik ļoti, ļoti sāpinājis. Man likās, viņa teica, it kā viņš dunci būtu manā sirdī iegrūdis. Ap plkst. 4 pēc pusdienas es atstāju šo Bellonu, kas cilvēkus medī."

2. Kāds holandiešu leitenants aprakstīdams eiropiešu izturēšanos pret nēģeriem Dienvidamerikā - Surinamē, uzskaita arī dažādo konfesiju baznīcas un atrod, ka baznīcu šeit netrūkst, kaut būtu tikai vairāk kristīgo, bet diemžēl viņi kaunas par tādiem kļūt. Viņš stāsta:

"Jums taisnība, ka melnie ir dažus eiropiešus nožņauguši, bet tik bieži tas nenotiek kā pie jums domā. Un reti kāds melnais vai melnā izdaris šo necilvēcīgo darbu, kas viņiem arī kā pagāniem riebjas, ja vien kāda liela netaisnība vai barbariska izturēšanās pret viņiem neizsauc atriebību. Ja nēģers ir pelnījis sodu, tad viņš atkarībā no sava nozieguma lieluma saņem 1-2-3-4 līdz 500 pātagas sitienu par kailu muguru un bez tam vēl viņu nopeļ ar rīksti, kamēr visa

"mugura ir jēla." Šo sodu viņi uzskata par sliktāku un apkaunojošāku nekā pirmo. Noskatoties šādu soda izpildīšanu, sevišķi pirmo reizi, šausmas pārņem cilvēku un tā vien liekas, ka sodītais izmantos pirmo izdevību, lai nonāvētu savu kungu. Bet tas tomēr notiek, jo melnie ir pieraduši, ka pret viņiem izturas sliktāk nekā pret lopiem. Ja stāvoklis kļūst pilnīgi neciešams, tad viņi bēg uz mežu /jo visa zeme, izņemot apdzīvotās vietas, ir mežiem bagāta/, kur laiku pa laikam sapulcējas kopā. Ar divām šādām partijām pirms 20 gadiem noslēgts miers, ar trešo un citām mazākām mēs esam naidīgi. Melnie nedrīkst nekad nostāties savu ienaidnieku priekšā, bet noslēpjas aiz kokiem un ja gadījumā ir uzzinājuši ceļu, pa kuru mēs dosīmies, tad izšauj uz mums un bēg projam. Ja viņi apzinājas sevi drošībā esam, tad ierodas kādā plantācijā, izposta, izlaupa un nodedzina to. Tādā kārtā plantācijas īpašnieks, kas nesen vēl bija liels kapitālists, tagad ir nonācis līdz ubaga spieķim. Pēc tam daži no plantācijas nēģeriem pievienojas iebrocējiem un projam iedami paņem līdz dažādas lietas, ieročus, pulveri un svinu. Šīs zemes stāvoklis ir reizēm tik sliktis, ka no vienas plantācijas jābrauc uz otru pēc ūdens un jāgaida palīdzība, kas atriebtu

"šo ļaunprātību." Melniem dzīties pakal nav nozīmes, jo viņi labi pārzina visus ceļus kā nokļūt muklainos un purvainos apgabalos un tad katra cerība sadzīt viņu pēdas ir veltīga. Šādas ļaunprātības novērst ir pilnīgi neiespējami. Šim nolūkam kalpo 1500 kareivju, kas nestāv vis Paramaribo garnizonā vai Jaunās Amsterdamas cietoksnī, bet sadalīti starp plantatoriem un daži no viņiem paslēpušies arī krūmos. Šeit viņi uzsāk savu posta pilno, nožēlojamo dzīvi, kādu vien cilvēks var izciest. Tā jūs gūstiet mazu sajēgu par šejienes kareivja grūtībām, kad viņam jādodas cauri mežonīgam apvidum. Iedomājaties manā stāvokli, ja man jāiet caur purviem un muklājiem un spiests atteikties pat no vienkāršākas pārtikas, es velti vaimanāju kopā ar saviem nelaimīgajiem biedriem pēc malka ūdens. Vakarā starp 2 kokiem es uzkaŗu savu šūpotņu tīklu, kuŗu dienas karstumā es neesu uz muguras, lai atpūtinātu savus nogurušos locekļus. Ja nu vēl Visžēlīgais ir uzklausījis mūsu noslāpušo lūgšanas un uzsūta stipru lietus gāzi, tad mēs esam padzēruši, bet kur paliek mūsu miers? Valsts, gribēdama uzlabot šo zemes stāvokli, ir atsūtījusi 500-600 vīru trupas, bet tas neko nelīdz. Ir arī projekts visapkārt plantāciju kolonijai nostādīt

"sargu rindu un šī iemesla dēļ, no Sūrinames ir pieprasīti vēl 500 vīri, bet vai tāpēc aizbēgušie nēģerimums dara mazāk rūpes, vai tāpēc nabaga kaŗavīrs ir laimīgāks?- Nē - viņam jāpaliek par vergu."

3. Bet ne tikai Āfrikā un Dienvidamerikā tvarsta izbēgušos nēģerus, gluži tas pats notiek Eiropā ar dzimtcilvēkiem. Arī tiem nav kustības brīvības un bez sava kunga vai priekšniecības atļaujas un piekrišanas dzimtcilvēks nedrīkst mainīt savu dzīves vietu. Nepārprotamu liecību par to dod Dal-Kropsbergā izdotā pavēle 1779.g. 24.maijā:

"Tā kā Johannes Seyferts, viens no Dal-Kropsbergas valdības dzimtcilvēkiem pavisam slepeni ar savu sievu un bērnu sagatavojies bēgšanai un naktī no 26. uz 27. martu, kā stāsta uz Ungāriju devies, tad šis izbēgušais dzimtcilvēks- Johannes Seyferts - tiek ar šo valdības pavēli - per Edictales publicas - uzaicināts 3 mēnešu laikā /pie kam viņam skaitās 30 dienas pirmais, 30 dienas otrais un 30 dienas trešais un pēdējais termiņš/ ierasties pie apakšā norādītā ierēdņa un dot paskaidrojumus par savu ļaunprātīgo un nevīžīgo pienākuma izpildīšanu, pretējā gadījumā viņu uzskatīs ne tikai par ļaunprātīgu dzimtcilvēku un zvērasta lauzēju, bet šo īpašību dēļ, kā arī viņa aizmāršīgās pienākuma izpildīšanas dēļ un saskaņā ar likumu, viņu vajās visas

"augstākās un zemākās priekšniecības un pieķeršanas
gadījumā sodīs kā pīnākas."

Schloss Kropsberg, den 24.^{tu} Maj 1779

Ex Mandato G. H. Klein mppr.^{tu}

Hochfreylich von Dal-Kropsbergisches Amtallda.^{tu}

Un Šlōcera piezīme pie šī raksta skan šā: Johannes Seyferts
būtu mulķis, ja viņš ietu pie norādītā ierēdņa, kas viņu
tiesātu pēc vācu Code Noir.^{tu} Daudz izdevīgāk viņam savu lie-
tu nostādīt dabisko tiesību priekšā.^{tu} Es neatrodu, ka viņš
būtu izdarījis kādu noziegumu un ka tādēļ viņam jāstāv bēg-
ļu sarakstā.^{tu} Viņš ir tikai izbēdzis no iedzimtās dzimt-
būšanas Kropsbergā, lai Ungārijā dzīvotu kā brīvs cilvēks.^{tu}
Un nav ne mazāko šaubu, ka Johannes Seyfertam kā cilvēkam
ir tiesības novietot sevi un savus pēcnācējus šinī pasaulē
labākos dzīves apstākļos, viņam ir tiesība kļūt par kungu
un vēl vairāk, ja vien labvēlīgi apstākļi to atļauj, bet
nekad tas nevar notikt, kamēr viņš ir dzimtcilvēks.^{tu} Da-
žiem tas varētu noderēt par saprotamu argumentu pret dzimt-
būšanu.^{tu}

4.^{tu} Skaidrs pierādījums dzimtcilvēka kustības brīvības ierobe-
žošanai ir Meklenburgas hercoga pavēle 1779.^{tu}g.^{tu} 13.^{tu} februārī.^{tu}

"Uz Viņa Gaišības Meklenburgas hecoga žēlīgo pavēli
visiem domeņu nolaidīgiem un aizgājušiem dzimtcilvē-
kiem 6 mēnešu laikā jāierodas savās dzimšanas vietās
un jāpieteicas pie noteiktiem ierēdņiem, lai, pēc no-

"pelnītā soda atlaišanas, dotu izdevību saņemt uzturu un dzīvokli, pretējā gadījumā pēc šī termiņa notecēšanas pret viņiem vairs tā neizturēsies, kā to zināmas tiesības paredz."

Ja pa to laiku viens vai otrs ir ierīkojies, vai arī domā ierīkoties ārpus dzimtās zemes robežām, tad Viņa Hercoga Gaišība netraucēs šo dzimtcilvēku laimi, tikai prasa, lai tādi ar rakstu pieteiktos pie ierēdņiem un nokārtotu formālo brīvatlaišanu sev un savējiem."

Schwerin, 13.^{tu} Febr. 1779.^{tu} Herzogl. Meklenburg.^{tu}

Kammer.^{tu}

Lielu skandālu un plašu sarakstīšanos izsauca "Briefwechsel" X.^{tu} daļas LVl.^{tu} burtnīcā 1781.^{tu} gadā ievietotais raksts "Der Ausfauth und Hünerfauth" - rīkojums par dzimtbūšanas ieviešanu Speieras bīskapistē.

"§1.^{tu} Ierēdņa /Ausfauth/ pienākuma funkcijas koncentrējas šādos galvenajos punktos:

1.^{tu} mūsu novada dzimtbūšanas un ar to saistīto tiesību izpildīšana.

2.^{tu} nabadzīgo atraitņu un bāreņu uzraudzība, bez tam bāreņu audzināšana un viņu mantas aizbildnieciska pārvaldīšana un ar to saistīto rēķinu vešana.

3.^{tu} inventūras un mantojuma sadalīšana, kas prasa pie-

"tiekošu taisnību, uzmanību, uzcītību, modrību, pienākuma apziņu un bezpartejisku rīcību."

Reizē ar šo pamudinām mūsu ierēdņus un liekam atcerēties viņu grūtos pienākumus un zvērustu, lai uzticēto amatu visos gadījumos godīgi un pareizi izpildītu un nestu par to pilnīgu atbildību." Bet sevišķi

§2.^{tu} uzraudzītu mums padotos dzimtcilvēkus un neatļautu kādam bez mūsu ziņas aiziet no savas pastāvīgās dzīves vietas citur un ja nu kāds bez atļaujas slepeni iedrošinājas to darīt, tad bez kavēšanās mūsu ierēdņa pienākums ir tādām dzīties pakāļ un tai priekšniecībai, pie kuŗas aizbēgušais piemeties, ar rakstu celt prasības un nekavējoties paziņot augstākam ierēdnim, kur tiks nosūtīta dzimtnodeva /Leibzins/.

Un par šādiem svarīgiem gadījumiem iesūtīt ziņas arī mums vai mūsu ieceltai valdībai." Bez tam

§3.^{tu} rūpēties par to, lai no tiem dzimtcilvēkiem, kas aizgājuši ārpus mūsu zemes, ikgadus ievāktu noteikto dzimtnodevu - Hünnerfauth un attiecīgai priekšniecībai ar rakstu, kuŗā bez originālraksta būtu arī akta noraksts un protokola izvilkums, ziņotu, kad ievāktās nodevas nodotas mantnīcā." Sakarā ar to

§4.^{tu} vest par šādiem dzimtcilvēkiem pilnīgu sarakstu, kuŗā atzīmējama katra dzimtcilvēka persona, kārtā, ve-

"cums, ģimenes stāvoklis, bērni un to vecums". Šie saraksti katru gadu pie dzimtnodokļa iekasēšanas atjaunojami. Bez tam

§5. katru šo rīkojumu, ko mūsu firsts ievēdis par dzimtcilvēkiem, kārtīgi izpildīt un neko neatlaist un nesamazināt.

§6. Un lai mēs būtu nodrošināti šinī lietā, mūsu ierēdņiem katra gada beigās jāiesūta mūsu valdībai pilnīgi saraksti par dzimtcilvēkiem ar sīkām ziņām par šo rīkojumu izpildīšanu.

§7. Tikpat liela uzmanība piegriežama arī iekšzemes dzimtcilvēkiem un cik iespējams jāmēģina atturēt, lai neviens no zemes neaizietu bez atlaišanas brīvībā.

Bet kas slepeni to dara, tad tiem, pēc tam, kad viņu uzturēšanās vieta ir zināma, jādzenas pakal un ar rakstu jāpieteic savas prasības un jāierosina, lai tā priekšniecība, pie kuņas izbēgušais apmeties, viņu apcietina un par to paziņo.

§8. Bet ierēdņiem jābūt arī uzmanīgiem, lai neviens svešs dzimtcilvēks neieslapstītos mūsu zemē. Šādos gadījumos katrs svešais, kas laiku pa laikam ierodas izpildīt kādu darbu, jāizvaicā par viņa atnākšanu, stāvokli, izturēšanos un ievāktās ziņas jāiesniedz priekšniecībai, lai tādus pēc vajadzības varētu aiz-

"gādāt projam u. t. t."

Šī raksta publikācija izsauca veselu vētru vēl vairāk tāpēc, ka Šlōcers uzdrošinājās savās piezīmēs izteikt lielu izbrīnu par tik augsti izglītota un kristīga bīskapa necilvēcīgiem un nekrīstīgiem rīkojumiem un uzstādīt jautājumu, vai arī tad, ja svešs dzimtcilvēks, ienācis viņa zemē, būtu spējīgs ar laiku visā bīskapistē ienest kristīgu garu un jēdzienu par dabiskām tiesībām, vai patiesi arī tad Speieras bīskapam nebūtu jāēl tādu sūtīt projam tikai tādēļ, ka viņš ir dzimtcilvēks?!

"Briefwechsel" X. daļas LIX. burtnīcā 1782. gadā parādās pretraksts:

"Jūsu korespondents, aprakstīdams "priviligētās un pilnvarotās vergu medības Speieras bīskapistē, Vācijā", pierāda, ka viņam nav nekādas sajēgas par dzimtbūšanu, kāda tā ir Reinas apgabalā /Speieras bīskapiste nav vienīgā, kur pastāv dzimtbūšana/, bet ja viņam arī tāda būtu, tad viņš grib tai uzlikt nejēdzīgu masku. Šis zemes dzimtbūšanas bargums pastāv tikai vārdā, jo istu dzimtcilvēku vai vergu nemaz nav. Viņi rīkojas un izmanto savu īpašumu tikpat brīvi kā kuŗš katrs brīvs pilsonis. Vienīgi kā dzimtcilvēkiem viņiem ir jāmaksā ikgadus 2 vistas, vai arī par katru - 10 kreu-

"cerus". Dzimtcilvēkiem, kas dzīvo ārpus bīskapietes robežām un par kuriem bija runa izdotajās noteikumos, maksā nodokli 2 - 4 kreucerus, bet arī tikai tad, ja viņi ir piecietināti pie zemes.

Šie ir tie rīkojumi, ko firstu bīskaps ienesis arī svešās valdībās un rūpējies, lai paturētu vistu nodevas.

Te tad arī būtu atbilde uz Jūsu 2 jautājumiem: vai šīs tiesības ir kristīgas un cilvēvīgas? Bet kurš gan varētu atrast 2-4 kreuceru lielā gada nodevā kaut ko nekristīgu un necilvēcīgu!

Šie rīkojumi pastāv, lai dzimtcilvēkam 6 dienas nedēļā piederētu tikai pašam un lai savu mantu pareizos samēros viņš varētu dalīt ar savu kungu. Lūk, kāpēc var gan būt "2 motīvi cilvēcībai un kristietībai par godu un kāpēc šādus rīkojumus var ievest pēc augsta un izglītota suverena piemēra".

Reinas apgabalā dzimtcilvēki nav vergi, nav arī tādi dzimtcilvēki, kādi ir Bohemijā. Savā dzimtbūšanā viņi ir mazāk apspiesti un ar mazākiem nodokļiem apgrūtināti nekā brīvie pavalstnieki dažās valstīs. Vismaz neviens ceļotājs nav pamanījis iedomāto verdzību un nevar atšķirt dzimtcilvēku no brīva pilsoņa. Šī dzimtbūšana neattiecas arī uz izglītoto kārtu. Dzimt-

"cilvēks, kas prot rakstīt, iegūst brīvību un patur to arī tad, kad viņš izceļo." Tā tad, ja kāds no Speieras pavalstniekiem kļūtu Vīnes, Göttingenas u. c. profesors, tad viņam nebūtu jābaidas par vistu nodokli. Ar to būtu atbildēts uz Jūsu otro piezīmi.

Pfalcei un citām kaimiņu zemēm ir dzimtcilvēki un vistu nodevas līdzīgas Speieras bīskapistei un arī tiesība vajāt dzimtcilvēkus, kad viņi bez atļaujas nometas uz dzīvi kādā citā vietā. Vistu nodeva ir saistīta ar vietu un sastāda 2-4 kreuceru apmērā no katra dzimtcilvēka. Tā tad svešā apgabalā tiek ienesta tiesība, kas var radīt arī sašutumu, jo neviens zemes kungs labprāt necieš svešas tiesības savā zemē. Lai izvairītos no šīs neērtības, tad valdības ir vienojušās, ka neuzņems savā zemē svešus dzimtcilvēkus, vai arī uzņems tikai tādus, kas no savas valdības ir atlaisti. Visus pārējos, kas kādreiz iemaldīsies, aizsūtīs atpakaļ, vai izraidīs.

Šie dzimtcilvēki parasti ir neievērojami cilvēki, kas meklē vietu, kur vieglāk apmesties. Viņi nav no tiem, par kuriem varētu sacīt, ka tie ar laiku būtu spējīgi visu bīskapisti apgaismot ar dabiskām tiesībām un kristietību un ka liels zaudējums būtu šādu Ādamdēlu pēc atrašanas sūtīt projām, vai arī, ka kāds varētu

"Ieraudzīt šajā Ādamdēlā savu priekštecī un tikai tādēļ viņš būtu atsvabināms no dzimtbūšanas."

No tādas dzimtbūšanas vēstures, kāda tā vēl tagad pastāv Reinas apgabalā, ir pilnīgi skaidri saprotami, ka Hünnerfauth nekādā ziņā nevar nosaukt par privileģētām vergu medībām."

Bet arī šis pretraksts nepārliecina Šlōceru, jo neviens nevar apstrīdēt neapgāžamo patiesību, ka Speieras bīskaps ir izdevis noteikumus par sevišķu nodevu piedzišanu no dzimtcilvēkiem un ka nav svarīgi, cik liels ir šis nodoklis, bet daudz svarīgāks ir princips, ka cilvēka dabiskās tiesības un viņa kustības brīvība ir nepamatoti un neattaisnojami ierobežotas un ka blakus dažiem laicīgiem despotiem, tādi paši ir sastopami arī izglītotās garīdznieku aprindās."

Šis Šlōcera pārliecības dēļ viņa konflikts ar Speieras bīskapu vēl ilgi nebeidzās."

"Staats-Anzeigen" 1. sējuma IV. burtnīcā ievietots raksts par mūku despotiju Bohemijā:

"Bohemijā, 1782. g. 24. augustā."

Jau agrāk mums piesūtītas dažas ziņas par mūsu mīlo kaimiņzemi un tagad man ir drosme nodot jums kurfirsta vienas pavēles norakstu. Es esmu pārsteigts, ka šajā pavēlē ir runa par mūku klostera attiecībām pret saviem

"pavalstniekiem." Tas ir reizē dokuments, kas var nodērēt mūku vēsturei un spriedumam par to, cik mūki ir valstij derīgi vai nederīgi.

Skaidrības labā es gribu dot arī īsu papildinājumu, jo ja es stāstītu par visiem tiem procesiem, postu un nemierniem, ko mūki nodara saviem pavalstniekiem, tad man būtu jāraksta vesela grāmata.

Cisterciešu ordeņa Waldsassena klosteriā atrodas 2stundu gājienā no Egeres, Augšpfalces pierobežā un padots Bavārijas kurfirstam. Plašā apkārtnē šis klosteris ir pazīstams kā ar savu bagātību, kuŗu tas manāmi pavairojis pateicoties pēdējā laika labības dārdzībai, tā arī ar saviem pastāvīgiem procesiem pret pavalstniekiem. Un beidzot ir zināms, ka ar laiku šī partija katrā ziņā panīks.

Mūku skaits klosterī ir apmēram 50 un viņi dzīvo mācītāja muižā, kuŗā netrūkst ne skaistuma, ne ērtības un katrs labi būvēts klosteris netiek tam līdzī. Visi šie mūki pavada savu laiku bezdarbībā, jo viņiem nav ko darīt un viņi arī nedara nekā, izņemot to, ka dzied savā kori un iziet uz savām apkārtējām muižām un vakancēm medīt, spēlēt u. t. t. Lai gan šis klosteris ir neapšaubāmi viens no stiprākiem Bavārijā un Pfalcē, un lai gan mūki savā jaunībā daudz rūpējas par mācībām un stu-

"dijām, tomēr Waldsassenas klosteris nevar uzrādīt nevienu profesoru un divus no mūkiem, ko nodeva Burg-hausenas skolā, vajadzēja atsūtīt atkal atpakaļ." Daudz vieglāk ir uzskaitīt, cik no viņiem īsā laikā ir palikuši ārprātīgi un cik daudzi ir aizbēguši uz tuvējo Baireutsches zemi. Priekšniekam - prelāta kungam, kas sevi titulē: es no Dieva žēlastības u. t. t., ir tiesība piespriest nāves sodu un viņa rokās ir arī visa zemākā tiesa, lai gan klosteris atrodas netālu no Bavārijas kurfirsta. Priekšniekam ir padoti 8 ierēdņi: augstākais ierēdnis, kuŗu dēvē par OberHauptmann, viens kopējs /Pfleger/ un 6 tiesneši. Un lai gan šo tiesnešu pārziņā ir ne vairāk par 80 mājām, tomēr savu lietu viņi tik labi pārvalda un gūst tādus ienākumus, ka viens no viņiem lieliski dzīvo ar sievu un bērniem un bez tam vēl ikgadus arī ietaupa. Pie šiem tiesnešiem parasti nosūta tiesneša vai t. s. klostera bērnus, kas to jau zina iepriekš un tāpēc tiem nav iemesla sagatavoties un būt derīgiem. "Zemnieku postu viņi pazīst diezgan labi", sacīja maņ kāds garīdznieks, kad viens no šiem tiesnešiem uzstājās H-, "un tas nebūtu glīti, ja mūsu ierēdņi zinātu vairāk nekā mēs, jo tad viņi nebūtu mums vairs tik paklausīgi." Bavārijas kurfirsta zemes likumos ir noteikts, ka tie-

"sas instances ir vajadzīgas ne vairāk kā 3: ja pavalstnieks nav apmierināts ar Ober-Hauptmaņa apstiprinātu tiesneša spriedumu, tad apelācijas process iet vispirms uz Kurfirsta Regierungu un tad uz Reuiforiumu." Savu procesu lielākas drošības labā, šiem uzcītīgiem mūku kungiem Ambergā ir generāladvokāts - Regierungs-Rat, kam tiesības piedalīties un balsot RatsCollegio sēdēs, kur mūku procesi tiek skatīti cauri." Gaļvas pilsētā - Mūnchenē mūkiem ir īsti, pastāvīgi agenti, kas ilgu laiku dzīvodami uz vietas un pateicoties savai veiklībai pazīst visādas intrigas un pret zināmu atlīdzību prot tās izlietot vispieklājīgākā veidā." Piemēram, šajos procesos nogāja tik tālu, ka aizliedza pavalstniekam ņemt savu agrāko advokātu - vīru, kas pats klostera apkārtnē ir dzimis un savām acīm redzējis lietas īstos apstākļus un pret pavalstnieka gribu uzspieda tam citu." Pavalstnieki nevarēja apmierināties ar šādu vietējo komisiju, jo baidījās no tās un pieprasīja citu." Tad komisāra kungi solījās celt civilprasību un tā kā zemnieki labi zināja, cik slikti apietas ar pārdrošniekiem, tad neviens neuzdrīkstējās pieteikties un uzdoties par dumpinieku, lai visa viņa ģimene nekristu mūku īgnumam par upuri." Tā civilprasība netika uzstādīta, bet viens no komisāra kungiem tūlīt aizbrauca uz Mūncheni

"un saņēma šo pavēli. Viņam uz pēdām sekoja 50 kareivji un tagad viņu drošības un brīvības labā katru reizi, zemniekiem nododot agrāko liecību, nopratināšanas istabā stāv 8 vīri ar paceltām bajonetēm."

Nesen ar asarām acīs man žēlojās viens, kas bija šādā strīdū samulsināts, ka viņš bez žēlastības visu zaudējis, bet visvairāk viņam sāpēja tas, ka vēl pie visa tā viņš kā doumpinieks ir neslavu cēlis savam labajam firstam, kurū viņš nesalīdzināmi vairāk mīlējis, nekā visi Waldsassenas mūki. /Un to viņš teica ar tik dziļu izjūtu, ka viegli varēja noprast, cik žēl viņam, ka nav nekādas izdevības mīļajam firstam pierādīt patiesību./

Tik tālu mēs esam nonākuši, bet kungi ir pret mums uzpūtīgi un mums ir jāpacieš, ja tagad mūs vairāk izposta, nekā bads un karš to būtu spējis darīt."

Līdzšinējie komisijas izdevumi no maija līdz šai dienai, lai gan tā savu darbību nav sākusi, neieskaitot kareivjus, salasās līdz 6000 fl., advokāts prasa dienā 10 fl. un savam 12-13 g. vecam dēlam, kas viņam ir kanceljista vietā - 1 fl. 30 kr. Visi šie izdevumi jāsedz mums kā tas pastāvīgi pie agrākām komisijām bijis."

Es atceros arī vienu Ober Landes Regierungs Resolution, ko man nesen viens draugs no Munchenes piesūtīja. Man ir drosme to burtiskā norakstā publicēt pielikumā B. un

"to ar iepriekšējo pavēli salīdzinot piezīmēt, ka Kaz- un Pettendorfa pavalstnieku procesā visu triju tiesu instanču lēmums bija - pavalstniekiem jāmaksā." Bet kad sekoja eksekūcija šī parāda piedzišanai, tad pavalstnieki atbildēja, ka viņi cīnīsies uz dzīvību un nāvi, ja viņus gribēs padzīt." Šī iemesla dēļ kurfirsta valdība Ambergā prasīja pavēli kā izturēties un tamdēļ arī saņēma šo rezolūciju.

A. Serenissimus Elector."

Pēc tam, kad Waldsassenas pavalstnieki savā nepaklausībā tik tālu aizgājuši, ka patiesi nekādu izlīdzinājumu no viņiem nevar sagaidīt, tad neatliek nekas cits, ka pielietot eksekūciju, pie kam ne tikai Waldsassenas, bet arī visām citām priekšniecībām un zemes valdībām ir nepatīkami, ka pavalstnieki kailā cietsirdībā un spītībā atsakās maksāt piespriesto summu un nerespektē tiesas lēmumu.

Pēc tam eksekūcijas komisija ar Ambergas militārās komandas atbalstu, kas sastāv no 50-100 un vajadzības gadījumā no 150-200 vīriem, pie nepaklausīgiem pavalstniekiem ne tikai apmetas, bet viņus arī apķīlā un tos, kas ar varu grib turēties kareivjiem pretī, ieslēdz dzelžos un važās un kā ļaunprātīgus dumpiniekus šādos apstākļos soda ar nāvi.

"Tajā pašā laikā komisija, militārās eksekūcijas pavādīta, uzsāk savu darbību un steidz nobeigt izmeklēšanu, lai ietaupītu laiku un izdevumus."

B.

Ambergas kurfirsta valdība nemaz nevar iedomāties, ka Kaz- un Pettendorfa sādžu iedzīvotāji nesamaksājusi pirms vairākiem gadiem pēc tiesas lēmuma piespriesto naudas summu 52 fl.⁴⁰ 40kr.⁴⁰, pie kam viņiem bija atļauts neražas un nelaimes gadus to nomaksāt ne uz vienu reizi, bet puslīdz labos termiņos, tagad iedrošinājas pretoties sava parāda piedzišanai. Bet tā kā viņi nav ievērojuši dotos termiņus, tad nav nekādas vajadzības termiņus vairs dot un nenomaksātais parāds piedzenams ar militārās eksekūcijas palīdzību un parādnieka mantas apķīlāšanu."

"Staats - Anzeigen" 11.⁴⁰ daļas VIII.⁴⁰ burtnīcā ievietots apskats par zemnieku stāvokli Vidzemē pēc Hupeļa topogrāfiskām ziņām:

"Vienā no 1765.⁴⁰ g.⁴⁰ noturētiem landtāgiem Rīgā, muižnieki lēma par zemnieku darbu un mantu, ko apstiprinājis ķeizariskais ģenerālgubernātors. Šis lēmums drukātā veidā pazīstams vācu un citās valodās."

"1. Pienākums Publication."

Rīgā noturētā landtāgā visi Vidzemes muižu dzimtkungi no laba prāta, kristīgā garā un patiesā mīlestībā pret saviem dzimtcilvēkiem, ņemdami vērā savu zemnieku stāvokli, nolēma viņu labā sekojošo:

1. Lai gan viss, kas pieder zemniekam, kā arī pats zemnieks, ir kunga īpašums, ar kuŗu dzimtkungs pēc savas patikas var visādi rīkoties, tad tomēr Vidzemes dzimtkungi grib lai viņu zemniekiem turpmāk pašiem būtu sava manta, uz kuŗu dzimtkungs negrib pretendēt. Proti, ja zemnieks savam kungam nav parādā darbu, pienākumu un naudu, tad viņš var paturēt īpašumā savus lopus, zirgus, naudu, labību, sienu un visu, ko viņš pats ir ieguvis, vai arī no saviem vecākiem mantojis. Un ar to zemnieks var rīkoties pēc savas patikas un kungs nekad nepiesavināsies vai nepaņems zemnieka mantu, kā tikai pērkot brīvā tirdzniecībā. Bet zemniekam vajaga iepriekš pieteikt muižai, kad viņš grib ko pārdot no saviem lopiem un zirgiem, lai mājas netiktu galīgi izpostītas un dzimtkungam nebūtu no tā jācieš. Ja dzimtkungs ir devis zemniekam sēklu, vai arī turpmāk to dos, un visu to, ko zemnieks savā mājā atradis pirms ienākšanas, viņš nevar uzskatīt par savu īpašumu, bet gan par mājas īpašumu, kas nomaksājams muižai.

"11." Pienākumus, kādus tagad zemniekiem jāpilda, dzimtkungi negrib nekad paaugstināt, tāpat dzimtkungs var izmainīt vienu pienākuma daļu pret otru, gan tikai ar zemnieka brīvu gribu un noteiktu cenu, lai zemnieks vienas preces apmaiņā pret citu neko nezaudētu cenā."

111." Lai gan katram dzimtkungam ir tiesības savu dzimtcilvēku likt pie visiem darbiem, kas viņam vajadzīgi, tad tomēr tagad dzimtkungi grib noteikt, cik daudz darba un vezumu zemniekam vajaga dot atkarībā no viņa turības, spējām un mājas stāvokļa." Bez šī noteiktā darba dzimtkungi negrib saviem zemniekiem neko vairāk uzlikt un ja daži darbi vēl būtu nepieciešami, tad dzimtkungs par to viņam atlaidīs vai nu citu darbu, vai arī atmaksās, skatoties pēc darba lieluma, tiesībās vai naudā, bet šie ārkārtejie darbi nedrīkst būt grūti."

Lai zemnieki varētu šos savus labdarus vēl vairāk pārliecināt, tad dzimtkungi atļauj zemniekiem tāis gadījumos, kad viņi tiek apspiesti ar lielākiem darbiem, nekā tas paredzēts, ne tikai pašam dzimtkungam par to ziņot, bet ja kungs šo ziņojumu neievēro, tad zemniekam ir atļauts par to sūdzēties tiesā - Ordnungs Gericht'ā." Šī tiesa sanāks 4 reizes gadā un par tiesas sēdēm vienmēr iepriekš paziņos baznīcā." Bet ikvienam zemniekam jāievēro, ka: 1. pirms viņš iet sūdzēties tiesā, viņam jāizpilda tas

"darbs, ko dzimtkungs pavēlējis."

2.^{tu} Katram sava vajadzība jāpaziņo personīgi un zemnieks nevar ņemt līdzi advokātu, vai kādu citu aizbildni.^{tu}

3.^{tu} Zemnieki nedrīkst sapulcēties un daudzi vienā reizē iet sūdzēties, bet katram pašam ir jāsūdz sava lieta.^{tu} Ja sūdzība attiecas uz visu novadu, tad

4.^{tu} zemniekiem ir brīv izvēlēties pāris cilvēkus no sava vidus, kas visu vārdā iesniedz sūdzību, bet tad starptiem ir jābūt arī vagaram.^{tu} /Uzraugam, kurū muiža ieliek par pārējiem zemniekiem/.^{tu} Pārējiem novada iedzīvotājiem jāpaliek mājā, kamēr tiesa tos uzaicinās.^{tu} Bet ja zemnieki bez vajadzības un bez pamata iet sūdzēties par saviem kungiem, tad viņus soda pie baznīcas: 1.^{tu} reizi ar 10 pāra rīkstēm, 2.^{tu} reizi ar 20 pāra rīkstēm un ja vēl 3.^{tu} reizi to atkārti, tad nodod uz vienu gadu spaidu darbos.^{tu}

No visa tā zemnieki var redzēt, ka dzimtkungi, dāvādami viņiem īpašuma un citas tiesības un noteikdami darba normu, rīkojas tēvišķīgi un no laba prāta nolemj uzlabot zemnieku stāvokli un turību un no savas puses darīs visu, lai viss tas, ko zemnieki ieguvuši - ir un paliek viņu un viņu bērnu īpašumā.^{tu} Zemnieku pienākums savukārt tāpēc ir - būt uzcītīgiem un šo labdarību sa-

"viem dzimtkungiem, kuŗu dzimtcilvēki viņi ir bijuši un paliek, ar paklausību un uzticību atmaksāt un sarēģāties no katras neuzticības, zādzības, kā arī no visādām ietiepībām un nepamatotām sūdzībām, kas padotas neizbēgamam sodam."

Tanī pašā datumā generālgubernātors laida klajā citu patenti, kur starp citu bija teikts: IV. viegli noziegumi sodāmi ar pātagu, lielākie kā: bēgšana, zagšana u.c.- sodāmi ar rīkstī, bet nekad vairāk par 10 pāru, pie kam ar katru pāri jādod 3 sitieni. V. zemnieku nedrīkst turēt apcietinājumā ilgāk par 24 stundām un ziemā apcietinātais jāliek siltā telpā."

Kādu kustību zemniekos izsauca pirmā patente, kad to viņiem nolasīja baznīcā, par to es varu mazāk teikt nekā par iemesliem, kāpēc sākumā zemnieki, tūliņ pēc patentes paziņošanas, steigās uz Ordnungs Gerichti ar savām sūdzībām, bet kuŗas, kā to viegli varēja sagaidīt, drīz vien mitējās. Daudzi saņēma tur /vai arī mājā, to es nezinu/ pērienu, jo bija aizmirsuši priekšā rakstītos noteikumus un nebija ievērojuši, vai arī atcerējušies, ka saskaņā ar to pašu patenti ikviens dzimtkungs var pieprasīt no sava zemnieka vairāk darbu, nekā vaku grāmatā /Code noir/ rakstīts. Varbūt viņi arī nebija spējīgi baz paskaidrojuma kailo patiesību

"saprast un bieži vien pēc austrumu parauga, savas muļķības vai paraduma dēļ, labprāt visu, bet sevišķi savas sūdzības pārspilēja." Visbiežāk viņi kļūdījās, griezdamies pie tiesas ar sūdzībām, iepriekš neizpildījuši kunga pieprasīto darbu, kas taču bija paredzēts rakstītos noteikumos."

Bet bija arī zemnieki, kas nekad necēla sūdzības, arī tad nē, kad dzimtkungi tos stiprāk apspieda, jo viņi redzēja, ka citos gadījumos dzimtkungs pret tiem izturējās labāk un sniedza atbalstu nelaiemes gadījumos."

Šlōcers pārsteigts par Vidzemes muižnieku necilvēcīgo vadību, apbrīno viņu patvarību, kurai līdzīgu nevar atrast ne seno laiku despotiskajos austrumos, ne jauno laiku šausmīgajā nēģeru verdzināšanā un beidzot pilnīgi sašutis par muižnieku augstsirdīgo lēmumu dāvēt saviem dzimtcilvēkiem sīkas drumstalas no privātipašuma tiesībām, Šlōcers izbrīnā saka: kādam atņemt viņa naudu, lopus, sienu un citu, ko tas pats ieguvis, vai arī mantojis, jau kopš Mozus laikiem nozīmē - zagt. Vai patiesi šis bauslis pirms 1765. gada nestāvēja nevienā Rīgas katķismā? Vai varbūt tur dzimtkungiem ir cits katķisms nekā viņu pavalstniekiem? Bet ja nu arī tā būtu, tad taču vēl abām pusēm paliek viens un tas pats kriminālkodeks, kurā ir stingri aizliegta katra zādzība un laupīšana.

"Staats - Anzeigen" lll.^{tu} sējuma Xll.^{tu} burtnīcā publicēts raksts par dzimtbūšanu Westfalē:

"Staats - Anzeigen" lX.^{tu} burtnīcā uz izteikto vēlēšanos, kaut garīdznieka amats būtu visiem pieejams, kāds piezīmē: "Bet vai pa priekšu nevajadzētu runāt par daudz nežēlīgāku un nesalīdzināmi lielāku tautas daļas piespiestu izslēgšanu ne tikai no valsts, bet arī no cilvēku tiesībām? - Es domāju šeit par dzimtbūšanu"^{tu}. Tik bieži es esmu dzirdējis ārzemnieku spriedumu par mūsu dzimtbūšanu un vienmēr man liekas, ka lai gan šī satversme no ārienes izskatās apkaunojoša un nežēlīga, tak tomēr tajā ir tik maz apspiešanas.^{tu} Un es esmu pārsteigts, ka no 50 dzimtcilvēkiem ir tikai 3, kas prasa savu personīgo brīvību.^{tu}

Holsteinā, Pomerānijā un Meklenburgā dzimtbūšana ir cieta un stingra.^{tu} Tur muižkungs savu dzimtcilvēku var vienā momentā no turības pievest pie nabaga spieķa un izpildīt bez jebkādam bažām visāda veida nežēlības un apspiešanas, jo tur dzimtcilvēks ir gandrīz līdzīgs krievu "mužikam".^{tu}

Kāds jauneklis mīlēja meiteni un prasīja atļauju viņu precēt, bet pārvaldnieks, pie kuŗa vajadzēja griezties, liedza viņam šo meiteni un atdeva to citam.^{tu} Tad jauneklis, izmisumā un pēc saņemtiem sitieniem, deva pār-

"valdniekam plīki." Tūlīņ pēc tam jauneklīs saslēgts ķēdēs tika novests uz tuvāko pilsētu un notiesāts uz visu mūžu pie ķerras. Bet ar to vien nepietika. Jaunekļa tēvs bija savā ziņā turīgs cilvēks un bez jebkāda iemesla, tikai tāpēc, ka šis tirans gribēja atriebties, viņu izdzina no labi iekoptās mājas un pārvietoja nožēlojamā sādžā. Neviens nedrīkstēja šo nelaimīgo pieņemt ^{un} kaimiņu saimnieki atzina šo rīcību par pareizu. Šādā apspiešanā gan sacēlas visas cilvēcīgās jūtas.

Krievijā no Pēterburgas atgriezies kāds "vēja grābšlīs" savā sādžā lika sasūkt visus zemniekus un tik ilgi ar pātagu viņus sita, kamēr visi bija nopērti. Ja kāds nomira zem pēriena sloga, tad viņš zaudēja 150 rbļ., jo par tādu naudu viņš varēja to pārdot. Pēc padarītā darba viņš jautrs un bez bēdām steidzās kņazu sabiedrībā, lai no zemniekiem izspiesto naudu izšķiestu kāršu spēlē un žūpošanā.

Tā ir verdzība, tā ir apspiešana, bet mūsu dzimtbūšana nelīdzinās ne vienai, ne otrai no tām un pat vissliktākais cilvēks var tikai nedaudz savam zemniekam kaitēt, bet nekad tomēr neievērojot zemes likumu noteikumus. Lai man būtu atļauts par šo satversmi īsumā pateikt: ja zemnieka sēta ir brīva, tas ir, ja tur līdz šim dzi-

"vojošā ģimene izmirusi un neatstāj neviena pēcnācēja, jo kādreiz atlaistam vai atpirktam nav tiesību uz māju, tad muižkungam jā rūpējas ielikt jaunu ģimeni." Un gribētāju nav trūkums, kas pierāda, ka dzimtbūšana netiek nicināta. Kungs izmeklē krietnu vīru, iesit tam sauajā, iedod vienu šiliņu /vismaz Osnabrūckā/ un zemnieks ir viņa. Pēc šīs ceremonijas zemnieks pāriet pats savā un savu pēcnācēju sētā un muižkungs vairs nevar viņu atcelt. Bet par šo sētu zemnieks dod vispār ļoti niecīgu summu, ko maksā pie ienākšanas mājā un pie tam pa lielākai daļai mērenu nomu labībā vai naudā un dažās noteiktās kļaušās. Tie ir visi viņa pienākumi. Ja viņš mirst, tad pēc likuma puse no kustāmās mantas un lopiem pieder muižkungam. Bet starp simtiem nebūs viena, kas to paņems, jo mantinieki, kas Osnabrūckā no seniem laikiem skaitās jaunākais dēls un vecākā meita, vienojas ar muižkungu par atlikušās mantas otru pusi un samaksā par to un par savas līgavas atnākšanu mērenu summu, kuŗas noteikšana atkarīga no muižkunga, bet viņa mērķis ir, lai žēlošanās gadījumā pārspīlētās prasības varētu samazināt. Pārējie bērni atpērkas brīvībā par 20-25 tl. pēc tam, kad katrs vienu gadu ir nokalpojis pie kunga un patur attiecīgo pūra daļu. Ja kāds no nelaiķa bērniem mirst pirms atlai-

"šanas brīvībā, tad visa viņa manta pieder kungam, ne-
skatoties uz to, vai viņam ir, vai nav mantinieki."
Bet arī tas patiesībā nav tik bargi kā izliekas, jo
muižkungs nevienam brīvību neliedz un izpirkšanas sum-
mu arī nepaaugstina. Tā tad tā ir tikai dzimtcilvēka
vienaldzība, ja viņš sevi nav izpircis.
Citādi muižkungs nevar uzkraut dzimtcilvēkam jaunus
pienākumus un pēdējais arī nav pie tiem saistīts, jo
viņš izpilda tikai tās prasības, kas saistītas ar mā-
jas saņemšanu un kuŗas, kā jau teicu, ir ļotiniecīgas.
Bet ja zemnieks nemaksā kādreiz noteiktās nodevas, tad
muižkungs var viņu bez tiesas sprieduma apķīlāt un ja
tas izrādās nelāga saimnieks, kas noplicina iedoto mā-
ju, tad muižkungam ir tiesība tādu atcelt, bet tas ne-
notiek bez pietiekoša pierādījuma un to neviens nedara
patvarīgi.
Te nu varētu jautāt, vai šī dzimtbūšana ir līdzīga ci-
tu zemju dzimtbūšanām. Daudz par to ir runāts un se-
višķi ārzemnieki ir maldīgos uzskatos it kā mūsu dzimt-
būšana būtu tāda pati kā citās zemēs un tā tad pastip-
rināta, bet visa mūsu satversme nemaz neatļauj zemes
kungiem un kārtām bez muižu īpašniekiem uzsākt pārgro-
zības, kas skar kāda trešā īpašumu. Ja es kādam brīvam
cilvēkam doodu lietošanā māju un ja viņš atzīst sevi par

"dzimtcilvēku, tad firstam nav nekādu tiesību viņu atlaist brīvībā un manu līgumu ignorēt, vismaz ja šī dzimtbūšana, tāpat kā pie mums, ir gandrīz tikai vārda pēc un muižkungam nedod nekādas tiesības uz dzimtcilvēka personu." Dzimtcilvēks, kas savu tiesību dēļ paliek pie muižas, nedrīkst tikt apspiests un pēc viena gada nokalpošanas, pie kam šajā laikā nedrīkst uzdot neizpildāmus darbus, un pēc izpirkšanās, ir pilnīgi savs kungs." Muižkungs var pārdot muižu, bet ne bez zemniekiem, tāpat kā zemniekus nevar pārdot bez muižas." Visi miesas sodi, izņemot 24 stundas ilgo apcietināšanu, nestāv muižkunga, bet tiesas varā, kas nav padota muižkungam." Un tāpēc dzimtcilvēks, kas izjūt kādu pārestību, var meklēt palīdzību pie tiesas un vienmēr gūst taisnību." Nelietības var gadīties visur un es negribu melot, ka dažreiz šur un tur muižkungi atrod izdevību savus dzimtcilvēkus apspiest, bet šādi gadījumi ir ļoti reti un to var darīt tikai cietsirdīgs un slikts valdnieks, jo sekas būs tās, ka pavalstniekus novājinās un īsā laikā ap viņu būs tikai nabagi, kurus varēs gan mocīt, bet kas viņam neko nevarēs maksāt." Lai arī cik neglīti skan dzimtbūšanas vārds, bet pie mums tam ir maza nozīme un mēs viegli varētu to atvietot ar dzimtnomu zem tiem pašiem noteikumiem un pienā-

"kumiem un kas zemnieku stāvoklī neienestu nekādu pārmaiņu." Auffart un Sterbefall nauda nav nekas cits, kas citās zemēs ir Weinkaufs nauda, pie kam mūsu zemnieki ir daudz mazāk apspiesti, jo viņu ārkārtējie izdevumi, kas gan neskaitās ikgadus maksa, tomēr tiek par tādiem pārvērsti. Pie mums zemnieks parasti samaksā Auffart un Sterbefall vienā reizē, tas ir tad, kad viņš apprecas un ieiet mājā un šo summu noteic muižkungs pēc savas gribas, atkarībā no pūra, kādu ieņes jaunava vai jauneklis. Piemēram, ja zemnieks, kuŗa priekštecis ir maksājis ne vairāk kā 100 talarus, laulībā iegūst dažus tūkstoš talarus, tad muižkungs var pacelt parasto Auffart naudu nedaudz uz augšu, bet šī nauda, kas nāk no citas ģimenes, neapgrūtina māju un nav salīdzināma ar ikgadus nomas paaugstināšanu. Turpretī muižkungam tas ir ļoti patīkami, vēl vairāk tāpēc, ka nevar izvest noteiktu aprēķinu un ar lielāku Auffart viņš var segt dažu neparedzētu un ārkārtēju izdevumu. Šeit vēl jāpiezīmē, ka mūsu brīvie zemnieki dzīvo sliktākos apstākļos un samērā daudz lielākā nabadzībā nekā dzimtcilvēki. No visa tā var redzēt, ka mums tik bieži pārnestā dzimtbūšana nav tik apspiesta kā pats nosaukums var likties. Es vēlētos kaut labāks raksts nekā manējais attēlotu ārzemniekiem West-

"fales dzimtbūšanas patieso satversmi un atņemtu mums
ienīsto brīvības apspiedēja slavu." Es neesmu pietie-
koši iepazinies un neesmu arī lauksaimnieks, lai pazī-
tu visus blakus apstākļus, sevišķi citās Westfales provin-
cēs, tāpēc varu runāt tikai par Osnabrūcku, bet es ticu,
ka dzimtbūšana citās Westfales vietās ir pa lielākai
daļai līdzīga mūsējai." Es ceru apgāzt jūsu spriedumu
un apgalvoju, ka izjūtu brīvības priekšrocības un nīs-
tu visāda veida verdzību." Es esmu pārliecināts, ka šī
mazā zeme ir viena no laimīgākām Vācijā un ka mūsu sat-
versmei ir tik maz kļūdu, cik vien maz var būt, lai da-
rītu savus pavalstniekus laimīgus." Atsevišķās kļūdas
drīz izlabos, jo pēc dažiem mēnešiem mēs no jauniem
daudzapsološiem zemes firstiem sagaidām mūsu dzimtenei
vēl lielāku laimi." Priekšlikumu mums netrūkst: visās
vietās ir cilvēki, kas pa daļai blakus nolūku dēļ, pa
daļai patriotu un labvēļu izskatā runā un raksta par
labojumiem, bet kas patiesībā nemaz nav lietojami."
Mūsu zemes īpašnieku stāvoklis ir tagad labs un lai
gan es neesmu no tiem, kas vienmēr grib palikt pie ve-
cā, tomēr es ticu, ka katrs labojums ļoti rūpīgi jā-
pārbauda, lai tas nenestu vairāk slihta nekā laba."
Tik reti kāds no zemes kungiem šeit ir despots." Tik
daudz viņš var veikt, ja iegūst savas kārtas uzticību,

"mīlestību un piekļaušanos, jo bez tā neko nevar panākt pat ar vislabākiem nodomiem." Līdz šim es esmu pārliecināts, ka neviena tauta tā nemīl savus kungus kā mēs mīlam savu princi un to viņš ir arī pelnījis." Ar šo priekšrocību iesākt valdīšanu ir patīkami kā firstam, tā pavalstniekiem".

Un atkal Šlōceru never pārliecināt dzimtbūšanai par labu tas arguments, ka dzimtcilvēki paši sev neprasa brīvību, jo ilgstošas verdzības briesmīgākās sekas ir tās, ka vergs pamazām paliek nejūtīgs pret savu stāvokli un tikai brīvībā ticis viņš atkal izjūt to.

Jūdi dzīvodami Arābijā atkal ilgojas pēc Ēģiptes gaļas pōdiem un pēc savu verdzinātāju pātagas. Un merovingu prinči, kuri karolingu audzināšanā tika degradēti līdz lopiem /kā stāsta kāda kronika/, liekas bija ķēnišķīgi apmierināti ar savu stāvokli.

Dzimtbūšanas piekritēji nedrīkst arī atrunāties ar likumu, kas viņiem atļauj ņemt sava mirušā dzimtcilvēka mantu un ar parašu, pēc kuŗas viņi vienojas ar mirušā mantiniekiem par noteikumiem atdot šo mantu.

Arī vienošanās var būt dažādas: ja kādam mežā uzbrūk apbruņojies laupītājs, arī tur var vienoties un atdot laupītājam naudas maku un pulksteni, lai tas atstātu svārkus, bet vai tādēļ, jau tas ir godīgi? Un vai tas nerunā preti cilvēka

veselam saprātam un dabiskām tiesībām?
Un beidzot, cilvēks, kas bez vajadzības /un Vācijā nav
tādas vajadzības/ padodas otram par dzimtcilvēku, ir
neprātīgs un tāpēc nav saistāms pie kontrakta un ja
vien firsts to var, tad viņam šāds kontrakts ir jālauž.

"Staats - Anzeigen" Vte sējuma XVII.^{te} burtnīcā ir raksts par
dzimtbūšanas atcelšanu Bādenē /Aufgehobene Leibeigenschaft
in Baden/ .^{te}

"Es, Kārlis Fridrihs no Dieva žēlastības Bādenes un
Hochbergas markgrāfs, esmu izdomājis savā valsts un
finanču satversmē atrast citu iekārtu, kas atsvabinā-
tu manus mīļos pavalstniekus no grūtiem nodokļiem.^{te}
Es esmu nolēmis reizē ar dzimtbūšanas atcelšanu sagā-
dāt saviem pavalstniekiem arī krietnus atvieglināju-
mus.^{te} Bet lai skaidrāk apgaismotu, kādas sekas var būt
dažādos gadījumos šiem atsvabinājumiem, tad paskaidro-
ju, ka es, bez nodoma uz ienākumu atlīdzinājumu, kāds
ienāk no dzimtbūšanas, visās savās zemēs, kas stāv zem
manas augstākās un zemākās tiesas, no šīs dienas pil-
nīgi atceļ dzimtbūšanu un reizē ar šo saviem pavalst-
niekiem šajās zemēs pasludīnu brīvību.

Pie kam tomēr viss tas, kas manas zemes aizsardzībai

"un labas kārtības paturēšanai, ka arī citu nepieciešamu un derīgu zemes iestāžu vajadzībai, kas saistīts ar kara dienestu un klaušām, tāpat kā līdz šim arī turpmāk paliek, cik tālu tas nav ar sevišķu labvēlību atcelts." Tāpat nav brīv bez manas atļaujas kādam doties ārpus zemes, kas nav padota manai augstākai vai zemākai tiesai, vai arī kalpot citā kara dienestā." Gluži tāpat es pieprasu visas nodevas arī no tiem, kam ir dota atļauja aiziet, un tik ilgi, kamēr līguma ceļā ar citām kārtām un valdībām es būšu panācis zināmu līdzību un savstarpēju brīvību.

Savā zemē turpretī es gribu līdzšinējos nodokļus atcelt un savus pavalstniekus, ieskaitot pārkrīstītos un jūdus, kas atrodas zem manas augstākās un zemākās tiesas, pilnīgi un pavisam atsvabināt no šādiem nodokļiem:

1. von dem Abzug, mit Vorbehalt des sogenannten Lach Erben Gelds,
2. von dem AbzugsPfundZoll,
3. von dem Manumissions- und Expeditions Tax,
4. von dem in Unserm Baden-Badischen Landes Anteil sogenannten Landschafts Geld,
5. von dem Leibschilling,
6. von dem TodFall und HauptRecht oder BestHaupt, cik tālu šis pēdējais attiecas uz personu, bet nevis no-

"teiktu māju un paturot Güter Fall."

Un ar šo nodevu atcelšanu mans vienīgais nodoms bija - darīt savus pavalstniekus laimīgus un pierādīt, ka es protu savus valdīšanas pienākumus izpildīt un ar mīlestību, labdarību un žēlastību noskaņot savus pavalstniekus dzimtenes mīlestībai." Un es esmu pārliecināts, ka tas savukārt pamudinās manus pavalstniekus būt vēl pateicīgākiem, uzticīgākiem un padevīgākiem man un manai mājai un ka tas nāks par svētību visas zemes lielākai labklājībai."

Un Šlōcers piezīmē: pavalstnieks bieži vien izjūt arī pret labākiem kungiem, kas savā mīlestībā un rūpībā uzrāda pārliecinošus mēģinājumus, tomēr nevajadzīgu neuzticību un zemes kunga godīgā un žēlīgā nodomā grib atrast kādus paslēptus labumus." Kā liekas, markgrāfs ar savu augstsirdīgo un laipno rīkojumu grib novērst netaisnu aizspriedumu un vislabāko liecību par to, cik lielu upuri viņš ir ar to nesis cilvēces labā, norāda skaitļus, ka viņa ienākumi samazinājas apmēram par 60.000 fl. gadā."

Tālāk žēlsirdīgais firsts dodams savam brīvatlaistam pavalstniekam visas brīva vācieša priekšrocības, nevēlas, lai kāds cits zemes kungs ar negodīgiem paņēmieniem brīvatlaisto pārvilktu pie sevis." Tāpēc firsts grib panākt līdzīgu dzimtbūšanas brīvatlaišanu arī pārējās kaimiņu zemēs."

Vācietis no seniem laikiem ir kareivis un tāpēc zemes kungam ir tiesība zemes aizsardzības gadījumā iesaukt savu pavalstnieku kara dienestā.

Tāpat gandrīz vai katrā Vācijas teritorijā arī brīviem zemniekiem ir jāpilda noteikti darbi pie būvēm, ceļiem, tiltiem, kas domāti vispārējai zemes labklājībai un šos darbus vajadzīgā brīdī ikviens arī labprāt veic, jo atzīst, ka šādos gadījumos klausas ir vispiemērotākās.

Un beidzot, lai arī cik brīvs nebūtu pavalstnieks, viņa pienākums ir paziņot savam zemes kungam, kāpēc viņš vairs negrib būt tā pavalstnieks un savukārt zemes kungam ir tiesības neapdomīgus pavalstniekus, kas ne tikai pats sevi, bet visu savu ģimeni grib nodot verdzībā kādā svešā apgabalā, brīdināt un aizliegt tādām izceļošanu.

"Staats - Anzeigen" VI. sējuma XXII. burtnīcā ievietots raksts par bargo dzimtbūšanu Speieras bīskapistē:

"Šancenbacham, Mingolsheimas pilsonim pieder Langenbrückā dažādi zemes gabali un daļa no Zelta Engēļa viesnīcas. Šīs mājas ir pa daļai iepirktas, pa daļai mantotas, jo viņa sieva ir agrākā Zelta Engēļa Ipašnieka Molitora meita un šādā veidā, blakus citiem bērniem, viņa sievai piederēja mājas daļa. No pārējiem

"līdzmantiniekiem neviens vai nu nevarēja, vai negribēja uzņemties saimniecību Langenbrückā un tā Zelta Engela viesnīca palika kopīpašumā." Šancenbachs uzņēmās tik ilgi vadīt saimniecību, kamēr viņa svainis Molitors, kas vēl bija jauns un kam nebija nekāda prieka šo darbu darīt, pārņems viesnīcas vadību. Nevienam neienāca ne prātā, ka Šancenbachs dara kautko nelikumīgu vai neatļautu un tāpēc visiem bija liels pārsteigums, kad F.B. kungs ar kabineta pavēli aizgādāja Šancenbachu prom no Langenbrückas uz Mingolsheimu, kur viņš bija uzņemts par pilsoni."

Vēl Šancenbachs pretojās tam, aizrādīdams, ka viņš tikai savu īpašumu pārvalda un izlieto, kas nebūt nav nelikumīgi, bet taisni otrādi - ir tikai pilsoņa brīvības svarīgākā daļa un gribēja pateikt, ka viesnīca nepieder viņam vienam, bet viņam ir pilnvara no pārējiem mantiniekiem to vadīt tik ilgi, cik ilgi tas abām pusēm patiks."

Bez šaubām, šie pamatojumi bija pilnīgi skaidri, lai katrā bezpartejiskā gadījumā tos pieņemtu, bet Šancenbacha vārds nu bija reiz ienīsts, tāpēc šie aizrādījumi palika bez iespaida un Šancenbacham vajadzēja no Langenbrückas doties uz Mingolsheimu."

Viņam neatlika nekas cits, kā griezties pie augstākas

"tiesas, lai meklētu palīdzību pret sava firsta apspiešanu." Šancenbachs iesniedza apelāciju Kammertiesā un Bruchseles valdība paziņoja procesa atzišanu. Pēc 2 gadiem šo strīdu izlēma.

Protams, Šancenbachs cerēja sev vislabāko iznākumu, bet vai tam pavalstniekam, kas pilsoņa tiesību dēļ iet tik dārgu un grūtu ceļu.

F.B. kunga pamatojums bija, ka "pavalstnieks tai vietā, kur uzņemts par pilsoni, ir ierobežots un bez augstākas atļaujas nedrīkst apmesties citā vietā." Viņš arī nedrīkst ne tikai citur mājas pirkt, bet ja gadījumā viņam tādas pieder, tad tās ir jāpārdo.

Nemaz nerunājot par to, cik šāda hipotēze ir nepareiza, tā runā arī pretī privātpašuma neaizskaramībai, tā kā tādām, kam par to nav jausmas, bailes paliks ieraugot tādas lietas ar varu apstiprinām. Bez tam šis gadījums norāda, ka ikviens, kas meklē kādā vietā pilsoņa tiesības un citā vietā ieguvis īpašumu, ir spiests savu māju pārdot, pirms viņa lūgums izlemts. Ar kādām tiesībām? Cilvēka veselā saprāta kodekā un tīrā dabas politikā es neesmu tādu likumu atradis.

Nav zināms, vai F.B. kungs bažījies, ka Kammertiesa varētu citādi domāt nekā viņš, bet patiesība ir tāda, ka viņš bez tam ir sameklējis citu līdzekli sava mēr-

"ka sasniegšanai." Tas ir tieši ar iepriekšējo saistīts un raksturīgs Speieras bīskapietes valdības satversmes paņēmieni, par kuŗu vēsture atklāti neziņos. Jau bija teikts, ka Šancenbacham piederēja tikai daļa no Zelta Engela viesnīcas Langenbrückā un viņa svainis Francis Molitors, uz kuŗu lika cerības, ka viņš pārņems tēva māju un viesnīcu, neizrādīja vēl līdz šim nekādu patīku to darīt. Tā kā Molitors bija vēl jauns un turīgs, tad viņš aizgāja no Langenbrückas uz Landau' u, kur viņam labāk patikās un nolēma tur palikt. Ja viņš būtu pārņēmis vecāku māju, tad Šancenbachs atkāptos un dotos uz Mingolsheimu. Tad arī F. B. kunga nodoms būtu sasniegts un process izbeigtos. Bet Molitors vēl negribēja lūgt pilsoņa tiesības un laulības atļauju. To zināja F. B. kungs. Tāpēc vajadzēja meklēt netiešu ceļu kā to izdarīt un par ko norāda sekojošais:

Citatio Edictalis.

Pēc tam, kad Langenbrückas brīva pilsoņa dēls Francis Molitors gada laikā jau vairākkārt un dažādos laikos pie saviem draugiem ārpus zemes uzturējies un pēdējā laikā valdības dēļ saukts uz Bruchseli, bet pēc ienākošām ziņām viņš Landau' as pastā nodevis savas somas ar ziņojumu, ka vēlas ceļot tālāk, šis ļaunprātīgā

"kārtā izstājies dzimteilvēks Francis Molitors - pilsoņa dēls tiek uzaicināts 3 mēnešu laikā no šīs dienas, pie kam viņam skaitās 1 mēnesis pirmajam, 1 mēnesis otrajam un 1 mēnesis trešajam un pēdējam termiņam ierasties pie norādītā ierēdņa un atbildēt par savu ļaunprātīgo izstāšanos, pretējā gadījumā viņa manta tiks konfiscēta un viņš pats uz mūžīgiem laikiem no firsta zemes izraidīts."

Mingolsheim.^{tu} 1783.^{tu}g. 25.^{tu} oktobrī.

Hochfürstl.^{tu} Speierisches Ober Amt Kisslau.^{tu}

Pilnīgi lieki būtu pimetināt kādus paskaidrojumus pie šī savādā edikta, kuŗam līdzīgu neatrast pat Fecā un Marokā.^{tu} Lietpratīgs lasītājs sapratīs un aptvers, ka jauns, turīgs cilvēks, kas ceļo par savu naudu, nav uzskatāms par ļaunprātīgā kārtā izstājušos dzimteilvēku - pilsoņa dēlu.^{tu} Bet bez šī iebilduma ir vēl jāpiezīmē kautkas, ko ārzemnieki var nezināt.^{tu} Paraksts rāda, ka ediktu izdevis ierēdnis Kisslau.^{tu} Tas ir vērā liekams, tāpēc ka viņam nepienākas minētos sodus uzlikt, bet gan firsta valdībai Bruchselē.^{tu} Varētu sagaidīt pilnīgi dabīgi, ka šo ierēdni sauktu pie atbildības un sodītu par savas varas robežas pārkāpšanu.^{tu} Bet nekā.^{tu} Un visa problēma atrisinājas, ja zina, ka

"Šis ierēdnis tādu ediktu izdevis uz tiešu un laipnu F.^oB.^o kunga pavēli."

Ja Molitors zinātu savas un sava firsta tiesības, tad viņš vismaz neierastos personīgi. Bet iespējams, ka viņš arī to zināja, tomēr bailes no eksekūcijas un tiesas viņa apstākļos viegli noteica darīt to, ko viņš darīja."

Pagājušā gada novembra mēnesī Molitors personīgi ieradās pie firsta. Kāda bija viņa taisnošanās, nav zināms, bet to viegli saprast, ka nebija grūti taisnoties tur, kur nav nekāda nopietna iemesla. Bet tā kā viņš vēl arvienu negribēja uzņemties saimniecību Langenbrückā, tad gala rezultāts bija - Molitoram jākļūst par kareivi, lai gan viņam nebija ne piemērota auguma, ne attiecīga izglītība un lai gan viņš nebija arī neko noziedzies, lai kautko izciestu."

Viņam neatļāva atpirkties arī ar naudu, ne savā vietā ielikt kādu citu. Sākumā Molitors grib tikt grenadieros, kas apsargā pili, bet lēmums bija tāds, ka viņš ir par mazu un iedalams vispārējā pulkā."

No šī laika jaunais cilvēks skumst par savu brīvību. Kā viņš tika turēts, par to trūkst ziņu, bet ka pret viņu neizturējās lēnīgi un lika sajūst viņa stāvokli, par to liecinā viņa pirmais sods pārmācības namā."

"Molitors zināja gan, ka kareivja stāvoklis dos viņam iespēju izvest seno apņemšanos. Viņš ticēja firsta žēlastībai, ka pēc kāda laika lūdzot atsvabinājumu, viņam atļaus ielikt savā vietā citu. Šādā pašāvībā pēdējā marta dienā viņš mēģināja atsvabināties no dienesta. Rezolūcija bija - atsvabināšanas vietā iesēdināt uz 24 stundām Damiana vārtos pie ūdens un maizes. Tā šo lūgumu uzskatīja par noziegumu. Viņš žēlojās un lūdzās, bet velti. Sodu izpildīja."

Šlōcera drosme cīņā pret dzimtbūšanu ir nesalaužama un viņa panākumi ir neapbrīnināmi. Šlōcera privātvēstulēs atrodami neskaitāmi pateicības raksti. Tā piemēram, kāds ievērojams un cienījams lauksaimnieks pārsteidzis Šlōceru viņa dzimundienā ar dzeju, kurā Šlōcera laikrakstu dēļ, salīdzina viņu ar doktoru Luteru. Ne reti šādas uzslavas rakstus Šlōcers saņēma arī no augstām iestādēm, piemēram, Hannoveras augstās kēniņa valdības un Frankfurtes un Mülhausenas pilsētām. Pēdējās divas saviem rakstiem pievienojušas bez tam vēl naudas balvas.

Bet tikpat labi bija arī daudzi no lielajiem, kas ar rūgtu naidu cēla pret viņu sūdzības un dažas no tām pat ano-

nīmas.

Un beidzot bija arī tādi, kas nevēlēja viņam ne labu, ne sliktu. Tāpēc par Šlōceru var teikt, ka daži viņu uzskatīja par labo gēniju, citiem viņš bija pats nelabais un vēl dažiem - vairāk nekā parastais cilvēks, savādnieks.

Pirmais, kas saprata un atzina Šlōcera vēsturnieka nopelnus, bija Meusels, kas kādā savā vēstures žurnālā Šlōceru nosauc par lielāko vācu vēsturnieku un kādā citā vietā saka: Šlōcers ir kā Dzevs pie debesīm, kas vareniem zobeniem apmētā savus pretiniekus.